

gicie

ices;

lorum

de

onis

delle

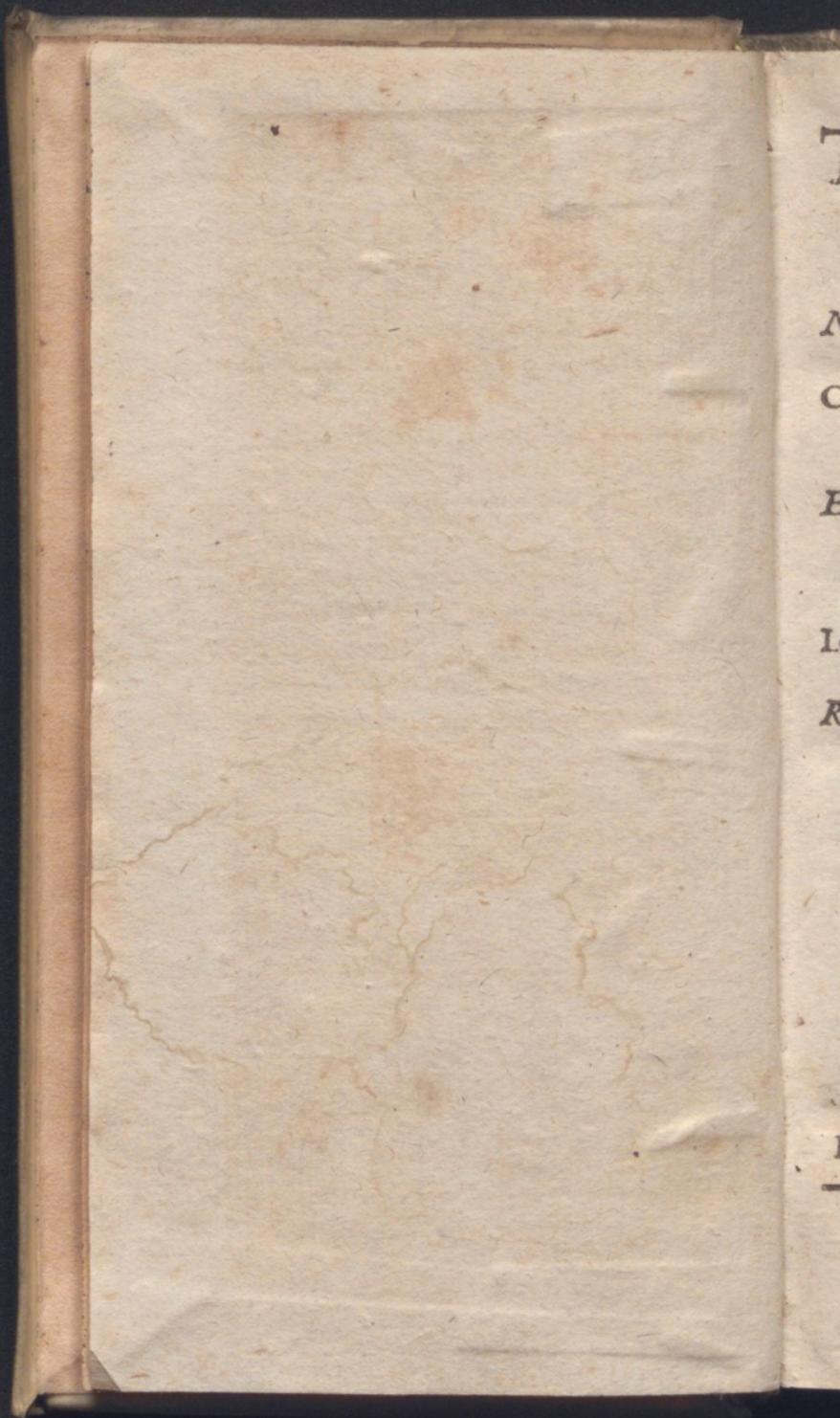

Oelz 137 Dd

C. V.

(2)

G A S P A R I S
S C I O P P I I

CÆSARII ET REGII

Confiliarij

PAEDIA POLITICES
Siue

SVPPETIÆ LOGICÆ
Scriptoribus Politicis lata

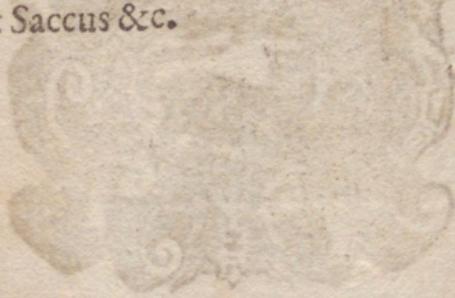
ADVERSVS ΑΡΑΙΔΕΥΣΙΑΝ ΕΤ
Acerbitatem Plebeiorum quo-
rundam iudiciorum.

MEDIOLANI, Apud Io. Bapt. Bidell.
M. DC. XXIV.

Potest denuò imprimi
Fr. Vinc. Aquens. Prouic. S. Officij Med.
Fr. Al. Bariola Consultor S. Offitij pro Ill.
lustrissimo D. Card. Archiepisc.
Vidit Saccus &c.

3

Lectoris Admonitio.

Vo minus nouum aut mirū tibi accidat, Lector beneuole, qđ multis Politicorum censuris Apædensiæ dicam scribo, ipsum Aristotelem Ethicorū Eudem lib. 1. cap. 6. prius à te velim consuli. Ibi enim duo quædam inuenies; quæ non in illorum magis temporum æquales, quàm iam homines ætatis nostræ dicta videantur. Primum ait, quibusdā, qui de Politicis rebus differant, non parum sæpe vsu venire, vt in mediū afferant *ἀλλοτροίους λόγους τῆς πραγματείας καὶ κενούς*, idest, *rationes à negotio proposito alienas atque inanes*. Deinde, contingere non raro, vt homines vsu periti, & in rebus agēdis versati ab alijs disputando vincantur, qui artem ipsam ciuilem siue Politicam non didicerint, nec rerum ciuiliū vsu habeant. Vtriusque verò rei cause eorum, qui vincuntur aut aliena afferunt, apædensiæ assi-

biap

A 2 gnat,

ed.
oll.

gnat, quæ quid sit, totidem ver-
 bis mox declarat: Ἀπαιδευσία ἐστὶ
 περὶ ἑκαστον πράγμα τὸ μὴ δύνασθαι κρι-
 νειν τὸς τε οἰκείους λόγους τῷ πράγματι, καὶ
 τῶς ἀλλοτριῖς. Idest, Ignoratio Pædia
 est, non posse iudicare in vnaquaque
 re, quæ rationes propria, quæ alienæ
 afferantur. Atque hinc intelligi po-
 test, vt quis rectè de Politicis dis-
 ferat, nequaquam satis esse, si vel
 multo studio, vel rerum hominū-
 que vsu Politicam didicerit, sed
 hoc amplius requiri, vt sit *παιδευ-
 μένος*, siue Pædia instructus,
 quod ipsum tertio Politicorum
 capite septimo, vel vndecimo in
 hunc modum affirmat: ἰατρὸς ὅτε
 δημιοργός, καὶ ἑ ἀρχιτεχνονόος, καὶ ἱπ-
 τὸς ὁ *παιδευμένος* περὶ τῶν τέχνην.
 εἰσὶ γὰρ ἴνες τοιοῦτος περὶ πᾶσας, ὡς ἐ-
 πᾶν, ἰὰς τέχνας. Ἀποκρίδομεν δὲ τὸ κρι-
 νειν ἔδεν ἢ τῶν τῶς *παιδευμένοις* ἢ
 ἴης ἐδόσιον. In his verbis fæde inter-
 pretes allucinantur, existimantes
παιδευμένον περὶ τῶν τέχνην esse
 vsu peritum artis, siue, qui à pueritia
 expertus sit circa artem, cum re vera
 is sit, q̄ ex Analyticis didicerit;
 quid

quid in arte rectè secusve trada-
tur, quid proprium sit siue homo-
genèum, quid heterogeneum, si-
ue alienum. Alius nempe Medi-
cinam facit siue exercet, nesciēs
quare hoc aut illud faciat, qui est
velut opifex, siue vsu peritus aut
empiricus; alius artem medendi
scit, vt causam possit reddere,
cur quicque faciendum sit, qui ve-
lut Architectus præst operi: ali-
denique quamuis nec vsum, nec
scientiam medendi habeat, nouit
tamen, quid malè aut bene ab eo
dicatur, qui Medicinam docet,
vel de illa differit, qui est *ἡγεμὼν*
ἰατρικῆς in arte medica, sicut alij
in alijs artibus, nonnulli quodā-
modo in omnibus. Recte igitur
princeps Peripateticorum Nun-
nesius in Physicarū institutionū
præfatione, vbi accuratissimè
nec minus elegāter de Pædia dif-
ferit, sic Aristotelis verba cōuer-
tit: *Medicus est & Faber, & Archi-*
tectus, & tertius, qui Pædian tenet
artis. Sunt enim tales in omni prope
arte periti, quibus tam concedimus in-

A 3 dicare

dicare de artibus, quam ijs, qui scientiam tenent. Idem ipsum Philosophus de Scientia & Pædia principio libri primi de partibus animalium docet, sed quid sibi velit, propter locum infeliciter Latine à Theodoro Gaza redditum, parum multi percipiunt. Verba eius sunt. Περί πάσων θεωρίων καὶ μεθόδων, ἰμοίως ταπεινότερα τε καὶ τιμιότερα, δύο φαίνονται τρόποι τῆς ἐξέως εἶναι. ὧν τὸ μὲν ἐπιστήμη τῶν πραγμάτων καλῶς ἔχει προσαγρεύειν, τὴν δὲ οἶον παιδείαν τὴν ἄ. Περὶ παιδευμένων γὰρ ἐστὶ κατὰ τρόπον τὸ δύνασθαι κρῖνειν ἐν στόχῳ, τί καλῶς, ἢ μὴ καλῶς ἀποδίδωσιν ὁ λέγων. Putat Gaza Pædian esse Peritiam, siue notitiam ex usu, cum sit τρόπος τῆς μεθόδου, velut ipse docet Aristoteles in extremo eiusdem libri primi, idest, ratio, modus, viæque tradendi, vt ibi rectè ipse Gaza interpretatur, quam aliter Aristoteles in calce primi Metaphysici minoris τρόπος ἐπιστήμης, idest, Scientie modum appellat. Proinde nec περὶ παιδευμένων est probe peritus, vt Gaza vertit, sed Analyticus

cus siue Pædia instructus, qui no-
nit, qua via ac modo artes & di-
sciplinæ tradi debeant. Tandem
male Gaza Methodum interpre-
tatur *viam & rationem docēdi*, quasi
eadem esset ac Pædia, cum Aristo-
teli solemne sit ea voce vti pro co-
gnitione, arte, scientia, quod &
interpres eius Alexander in pri-
mo Topicorum testatur. Locum
igitur totum rectius sic conuerte-
rimus: *In omni contemplatione &
disciplina, tam nobiliori, quam ignobi-
liori, duos esse habitus apparet, quo-
rum alterum rei scientiam, alterum
Pædian quandam, seu tractandi mo-
dum, recte quis appellauerit. Eius
enim qui Pædian habet, munus est pos-
se solerter iudicare, quid rectè, aut
quid non rectè explicet is, qui dicit.*

Iam cum Pædiæ sit rei ad tra-
ctandum propositæ *οἰκία* siue sua
ac propria, Apædeusiæ vicissim
ἀλλότρια, siue aliena in medium af-
ferre, non illū modò *ἀπὸ τοῦ οὐραίου*,
idest, nulla Pædia, nulloq; dele-
ctu differere Aristoteles insinua-
lat, qui ea, quæ Loco, sed etiam

qui quæ Genere aliena sunt, tractat. De ijs, quæ *Loco aliena* sunt, totus liber primus de partibus animalium argumento fuerit, cū in cōstituenda eius tractationis Pædia hoc potissimū consilio occupetur, ne sæpius eadem iterare, siue de ijsdem rebus pluribus locis dicere sit necesse. Itaque ut suo quicque loco diceretur, hunc Physiologiæ limitem siue terminum, id est, methodi præceptum fixit, ut à generalioribus ad specialiora fiat progressus. Sic enim fit, ut quæ in Generis tractatione diximus, posterius in explicandis eius formis siue speciebus iterare nunime necesse habeamus.

Quæ *Genere* sunt *aliena* siue alterius generis, vel ad ipsum artis aut disciplinæ subiectum pertinent, vel ad instrumenta, quorū in subiecto quoque tractando usus est. Itaque in III. Metaphysic. III. quibusdam Philosophis, ut ignorarent quid Physico, quid primo Philosopho seu Metaphysico subiectum sit, *Al' ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ*

9

τῶν ἀναγογῶν, propter Analytico-
rum pædiæ inscitiam vsuuenisse affir-
mat, nec minus Rhetoribus, vt
se pro Politicis venditarent, in
1. Rethor. 1. r. quoniam scilicet fi-
nes artium Politicæ & Rhetori-
cæ, siue quid vtrique earum pro-
prium, quid alienum esset, ex A-
nalyticis indicare non didice-
rint. Illa enim docent Pædiam,
idest, artis cuiusq; tractandi mo-
dum & viam, cuius inter prima
pæcepta est, vt demonstrationes
sint propriæ, non alienæ, neu de
genere ad genus fiat transitus.
quod pæceptum à Pythagora ne-
glectū fuisse in principio Magnō
rum Moralium queritur, ἐτι τὰς
ἀρετὰς εἰς τὰς ἀριθμῶν ἀνάγωμα, ἐν οὐκείῳ
τῶν ἀρετῶν τῷ βιωγ' αὖ ἐκείνῳ σαφί, quo-
niam virtutes ad numeros referens ne
quaquam ea inquirendi vsus fuerit ra-
tione, quæ esset virtuti sua aut p̄pria.
Eiusdem culpæ statim reum agit
Platonem, partim quod virtutē
cum tractatione eius, quod per
se bonum est, miscuerit, partim
quod cum de humano bono di-

cere instituisse, de Deorum bo-
 no egerit. Rationem sic reddit:
ὡ γὰρ ὁμῶς, non enim hoc ei di-
 sputationi proprium, sed alienū
 est. *οὐδὲρ γὰρ τούτω ἡμῶν, κωνῶν*,
 non enim huic & illi quicquam com-
 mune est. ὑπὲρ τούτου καὶ ἄλλος λόγος,
 καὶ ἄλλοτρία ἢ σκέψις, super illo alte-
 rius loci sermo, & aliena eius est con-
 sideratio. Eamdem Apædeusiæ no-
 tā 111. Metaphys. iv. Philosophis
 illis inurit, qui omnium princi-
 pia, cum certa sint, & probatio-
 nem habeant nullam, probare
 nihilominus conantur. *ἐστὶν γὰρ*
ἀπαιδευσία, τὸ μὴ γινώσκων τίνων δεῖ
ζητᾶν ἀπόδειξιν, καὶ τίνων οὐ δεῖ. Est
 enim pædiæ inscitia nescire, quorum
 oporteat quærare demonstrationem,
 quorum verò non oporteat. Idem ip-
 sum habet argumenti, quod prin-
 cipio quarti Politicorum Platonem
 multa quidem præclara de
 optima Repub. scribere, ab vti-
 litate tamen aberrare insimulat,
 nam politica est utilitatis publi-
 ca scientia, siue eorum, quibus
 uti possumus ad condendū tuen-
 dum-

dumque statum. quorū ergo nul-
 lus eam ad rem vsus est, sunt cen-
 senda Aliena, neque sine ap̄deu-
 sia in schola politica tractari pos-
 sunt. Alienæ quoque sunt poli-
 ticorum præceptorum rationes,
 quamuis veræ, quamuis vtilis, si
 ad sublimiores scientias perti-
 neant, neq; πεπαιδωμένως, seu pe-
 dia præditus existimabitur, qui
 eas vel ipse ad disputandū aduo-
 care, vel ab alijs exigere fuerit
 ausus. Hoc in principio Ethico-
 rum Nicomachiorum Aristote-
 les his verbis perspicuè docet :
 πεπαιδωμένως, idest eius qui p̄dian
 didicit, munus est eatenus exactam in
 vnoquoque genere explicationem re-
 quirere, quatenus pati rei ipsius natu-
 ra potest. Simile enim vitium vide-
 tur Mathematicū verisimilibus vten-
 tem approbare, & ab Oratore demon-
 strationes exigere.

Atque ex istis Aristotelis au-
 thoritatibus explorato indicari
 potest, quaten⁹ de Principis pie-
 tate in acroasi politica præcipi
 debeat. Cum enim pietas iusti-

tia species sit, iustitia verò philo-
 sophiæ morali subiiciatur, nō est
 dubium Principi à parentibus &
 domesticis morum magistris ve-
 ram pietatem accurate instillari
 debere. Rursum cum eadem sit
 inter causas administras siue in-
 strumēta salutis animæ, eius tra-
 ctatio ad Theologiam pertinet,
 adeoque Theologi eiusque qui
 verbum Dei prædicat, officium
 est, Principem ad pietatem inflā-
 mare. Politicus & ipse Pietatem
 ei præscribit, non aliter tamen,
 quam quia sit ad conseruandum
 statum utilis. nam Finis artis cu-
 iusque vel disciplinæ omnium a-
 diumentorum siue instrumento-
 rum (vulgo Mediorum) ad finem
 idoneorum mensura seu norma
 est. Quicquid ergo in Politica
 præcipitur, nisi vim habeat effi-
 ciendi Finem eius, qui est Status
 conseruatio, nequaquam *vincit*,
 siue proprium, sed alienum me-
 ritò perhibetur. Pietas igitur cū
 ingentes ad conseruandum Sta-
 tum vires habeat, omnino à Poli-
 tico

tico præcipi debet. Sed cum aliã
 eius Vtilitatem ex Theologia si-
 ue sacris literis, aliam ex Politi-
 ca vitæque ciuilis vsu notam ha-
 beamus, Pædia postulat, vt suam
 vterque doctor, non alienã Vti-
 litatem commemoret. Sicut er-
 go Theologus Principemhorta-
 bitur esse Pium, vt Deum sibi red-
 dat propitium, eoque pacto, &
 imperium eius prosperetur, &
 anima salua fiat, quoniam *Deus*
glorificantes se glorificat, 1. Reg. 2. &
Pietas ad omnia utilis est, promissio-
nem habens vitæ, quæ nunc est, & fu-
turæ, 1. Tim. 4. Similiter Politicus
 Pietatem ante omnia Principi cõ-
 mēdabit, quoniam ea hominum
 animos illi reddat propitios, vt
 eum cum ament, tum reuerēan-
 tur, quibus duabus rebus impe-
 rium conseruari palam est. Nam
 qui Pius est, Deo reddit debitũ,
 adeoq; iustus est & vir bonus, vi-
 de aliorum erga illum existit A-
 mor: & cum Deus sit iustus, abes-
 se nõ potest, quin Principem sui
 amantem & reuerentẽ redamet.

&

& aduersus inimicos tueatur, vnde cum ab hominibus respectari colique contingit. Sic, inquam, & Theologus, & Politic⁹ de Pietatis vtilitate præcipere, non alter alterius fines debet inuadere, nisi suspicionem mouere velint, se cum Rationem nobis à Deo datam, tum rationis Artē diuino beneficio à Philosophis inuentam & traditam nihili facere, eaque inuita nullo discrimine quiduis quouis loco inculcare velle. Quis dubitet, quin Morborum omnium causa sint peccata? Neq; tamen Medicus *anatomicalis*, imò stoliditatis instā effugerit reprehensionē, si de causis Febriū disputans peccati *Originalis & Actualis* mentionem inferat, eumque qui morbis carere velit, peccata fugere iubeat. Vt enim verissima sit eius disputatio, neque non multiplicē hominibus afferre possit vtilitatē, tamen quoniam *in ciuēap*, nō suā, aut propriam, sed alienam & heterogeneam esse constat, ea super-

per-

perfedere, nec in alterius artis
 fines inuadere debuir. Similiter
 igitur Politicus Pædiæ legibus
 parere, eaque quæ alterius sunt
 generis, quamuis veriffima fint
 & vtiliffima, ab Acroafi fua sub-
 mouere debet. Cetera Pædiæ ip-
 fuis noftræ lectio aperiet. Vale.

GASPARIS SCIOPPII

PAEDIA POLITICES,
seu suppetiæ Logicæ.

Politico
am mul
orū im-
robitas

Um sine controuersia in-
gens sit plerorumq; im-
probitas & impietas, qui
hodie Politici perhiben-
tur, in primisq; eorum, qui à regi-
bus ac principibus singularis pruden-
tiæ opiinonem consecuti consuli ac
sentētias rogari solent (horum enim
consilijs, si verum quærimus, nullo iu-
sti iniustique discrimine resgeri, reli-
gionem, fidem, iustitiā proprio emo-
lumento posteriora duci, orbem Chri-
stianum dissidijs, turbis, ac bellis in-
festari, non dubium denique exitur
regnis ac prouincijs comparari faten-
Iniqua dum est) nullo tamen genere minor
nultorū complurium videtur iniquitas &
le Politi acerbitas, qui de optimo quoque &
is docto perfectissimo artis Politicæ doctore
ibus iu- faciunt iudicia. Cum enim Politica
licia. in tradendis ijs tota occupetur, que
vtilia

vtilia sunt condendo & conseruando imperio aut Statui publico, vix vtilitate commemorare scriptor Politicus potest, quin nullam iusti & honesti rationem ducere ab istius notæ censoribus existimetur. Vt autem alias, Iniquitas similiter hic, tantæ iniustitiæ fons & origo est Imperitia. Nam vt ait Comicus:

Hoīe imperito nūquā quicquā iniustus.

Qui nisi qđ ipse facit, nihil rectū putat.

Imperitiæ porro causa est, quod Logicam non satis didice re, quæ rationis ars est, adeoque in iudicio de subiectis artium & disciplinarum fœde allucinantur, hoc est, ratione in re maximi momenti sine vitio vti nequeunt. Quamuis autem hoc in primis *παράδοξον*, & incredibile visum iri sciam de hominibus, qui non modo se curriculum Philosophiæ confecisse, sed etiam artem Logicam non minus, quam cæteras Philosophiæ partes, alijs præcipere posse gloriantur, non tamen vereor, ne fidē apud eos non inueniam, qui suis ponderibus res examinare sciunt, neque sibi iudicium aliena auctoritate extorqueri patiuntur. Vt autē res tota fiat planissima, distinctius de natura Logicæ quædam monebo, tum quam longe

Nata
ignora
tione
gices.

Multi
gica
tores
sum e
artis i
orant.

ge

ge ab eius præceptis recedant, qui no-
tionem censoriam tam acerbè in Po-
liticis scriptis exercent, quam potero
breuissime demonstrabo.

Logicæ igitur, quemadmodum &
reliquarum artium perfectio in qua-
tuor rebus spectatur, quæ sunt Finis,
Materia (aliter subiectum, siue obie-
ctum) Officium, & Instrumenta.

Finis est extremum illud, ad quod om-
nia præcepta referuntur, cum ipsum
alio non referatur, quod in Logica
est *Differere*, ex quo, *Ars differendi* de-
finitur, id est, ratione tractandæ cu-
i subiecti in suis rei propositæ. *Obiectum* est vel
internum. Internum siue artis, vel externum siue
artificis. Internum sunt præcepta,
quæ in arte traduntur, vt in Logica in-
ueniendi ac disponendi præcepta.
Obiectum Externum est, in quo cognito artis
præcepta exercentur, siue ad rem con-
feruntur, aut ad vsum applicantur.
Tale Logicæ *Obiectum* est *Questio*
aut *Thema*, siue id, de quo agitur, aut
res ad differendum aut tractandum
proposita, eaque vel simplex, vel com-
posita aut coniuncta, ex subiecto ni-
mirum, & attributo constans. *Officium*
est opus extremum, quod ab artifice
præstari oportet, vt sine proposito po-
uiatur. Sic in arte Logica officium est
diri-

dirigere & rectificare mentis actio-
 nes siue operationes, ne quid, dum ra-
 tione utimur, vitij faciamus. Artes Ars iuu-
 enim iuuandæ naturæ inuentæ sunt, dæ natu-
 vt nimirum caueantur vitia, quæ ab ræ inue-
 ijs admitti obseruatum est, qui natu- ta.
 ralem modò artis vsum habent, sicut
 ijs, qui nullis logicæ præceptis instru-
 cti de rebus disserunt, vsum venire ap-
 paret, vt allucinentur ac velut ratio-
 nis solæcismum faciant, siue illi sim-
 plicia apprehendant, siue compo-
 nant aut diuidant, siue denique argu-
 mententur, aut inueta ordinēt. nam
 quicquid mens agit, istorum aliquid Actioe
 sit oportet. Sicut autem sermonis vi- mētis si-
 tia, quæ puritati aduersantur, sunt ne ratio-
 omnino quinque, Barbarismus, Solæ vitia fe-
 cismus, Nouatio, Peregrinitas, & Ar- monis.
 chaismus, siue obsoleti verbi vsum: si-
 militer Rationis in vniuersum quin-
 que numerantur vitia, Obscurum,
 Ambiguum, Falsum, Inconsequens, Vitia ra-
 & Alienum. Nam quicquid ad tra- tionis.
 ctandum de re proposita affertur, aut
 explicationis, aut demōstrationis gra-
 tia adhibetur, ex quo argumentum, Vsum ar-
 vel *Exegeticum* siue explicans, vel *Apo- gumenti*
dicticum, siue probans, existit. *Expli- Logici*
care est quæstionis seu rei proopositæ duplex.
 naturam declarare per definitionē, re. Explica-
 di-

distributionē, causas, effecta, subiecta, adiuncta, totū, partes, paria, similia, cōnexa, maiora, minora, dissimilia, antecedentia, consequentia, contraria, reprobata, quęque istis subiiciuntur. *Probare* est aliquid medium afferre, cuius vi prædicatum de subiecto rectē affirmetur aut negetur. Nisi autem intelligatur quod affertur, nec ad probandum, nec ad explicandum erit idoneum. Obscuritas porro causa est, ut planē non intelligatur, Ambiguitas vero, ut aliter, atque oportet, intelligatur, Probando vero ineptum est, si sit vel falsum, vel inconsequens: quorum illud in compositione & diuisione, siue in enuntiatione, hoc autem in argumentatione spectatur. Quod denique Alienum est, nec explicatio-
Alienū duplex. ni, nec probationi est accomodatum. *Alienū genere.* Potest autem dupliciter alienum considerari. Nam aut est prorsus heterogeneo, seu diuersi generis, ut cū q̄s in physicis argumenta affert mathematica, & in politicis, aut medicis theologica, quod vulgo vocant, *De genere in genus transire:* aut cum sit eiusdem quidem generis, & rem propositam explicandi aut probandi vim habeat, tamen prius aut posterius, non præsentis loco afferri debet. Nam methodus

Alienū duplex.

Alienū genere.

Alienū loco.

dis
 loco
 fio
 tur. I
 ars lo
 obse
 guēd
 tibus
 dis: c
 que c
 lat(q
 di leg
 scrib
 tant)
 ac pr
 vapu
 Pe
 quor
 artif
 quid
 Dispa
 Eloc
 exco
 nem
 dam
 est a
 tres
 Axio
 dus.
 cās c
 mat

deus doctrinæ siue artis suo quidque loco collocare iubet, vt vitetur confusio, qua veritatis cognitio impeditur. Ista igitur rationis sunt vitia, quæ ars logica corrigere vel cauere docet, obscuris illustrâdis, ambiguis distinguendis, falsis refellendis, inconsequētibus eneruâdis, & alienis excludendis: cui cōsequēs est, vt qui in quacūque disputatione afferri aliena postulat (quæ faciunt qui scriptores Methodi legibus seruientes, & aliena circūscribentes reprehendere non dubitant) eos ratione non satis sincerè vti, ac propterea in schola Logica merito vapulare fateamur.

Logica
docet
corrigere
vitia
rationis.

Postremo instrumēta artis ea sūt, quorum adiuumento, siue ope, præstat artifex, quæ sui sunt officij. Et logicę quidem instrumenta sunt *Inuentio* & *Dispositio*, sicut Rhetoricæ propria *Elocutio*, & *Actio*. Inuentio est ratio excogitandi argumenti ad quæstionem tractandam, id est, vel explicandam, vel probandam. Dispositio verò est apta inuentorum collocatio, cuius tres sunt species, Enunciatio, siue Axioma, Argumentatio, & Methodus. Cum enim argumentum explicās collocatur cum quæstione, vel the-

Instru-
mēta Lo-
gicæ.
Inuētio.

Disposi-
tio.

Enūcia-
tio.

aut

Enuncia
tio.

aut *Propositio*, in qua thema simplex est id, de quo argumentum dicitur, argumentum uero explicans est id, quod de themate dicitur, ut si dicam, *Virtus est habitus: Virtus*, est quaestio, siue thema simplex, *Habitus* est argumentum explicans. Cum uero argumentum probans collocatur cum themate coniuncto, dicitur *Argumentatio*, ut si dicam, *Virtus est Habitus, cum crebris actionibus acquiratur*. Cum denique certa ratione alia argumenta & argumentationes priore, alia posteriori loco collocantur, dicitur *Methodus*. Verbi gratia. Inueni Virtutis definitionem, diuisionem, causas, effecta, subiecta, adiuncta, partes, consentanea, dissentanea, sed aliud horum prius, aliud posterius colloco, quonia eius rei certas habeo causas, nimirum aut ueritatem, ut natura thematis, id

Argumē
tatio.Metho-
dus.Est vel
doctrinæ
Vel Pru-
dentia.

est, uirtutis rectè cognoscatur (quæ *Methodus doctrina* uocatur) aut per sonas, tempora, loca, aliasque rerum appendices, siue attributiones, aut circumstantias, quæ iam *Prudentia* est *Methodus*.

Videamus nunc, in quibus artis politicae constet perfectio, ut de iudicio istorum, qui tam inclementer de scriptoribus politicis statuunt, id quod

dixi

dixi
Fin
seu
finitu
ad vi
tia ne
hom
lint v
offici
sol⁹ s
requ
ctum
spubl
aut i
corri
ta su
cond
publ
statu
tui co
Spir
vide
posit
facia
D
coru
lunt
tis p
trad
exist
esse

dixi fiat perspicuum.

Finis ergo Politices est Beatitudo, seu felicitas ciuilis, quæ *εὐταρχεια* de- Finis Po
finitur, id est, copia rerum omnium litices.

ad viuendum commodè & ex sententia necessariorū, nam hæc res est, quæ homines impellit, vt in societate velint viuere, quoniã mutuis iuuantur officijs, nec quisquam inuenitur, qui sol^o sibi præstare possit, quæ vitæ vsus requirit. Materia subiecta, vel obie-

ctum huius artis est Status, aut Re-
publica. Officium, partim condere
aut instituere, partim conseruare, &
corrigere rempublicam. Instrumen-
ta sunt, vtilia & noxia publicè. nam
conditurus aut conseruaturus rem-
publicam, necesse habet effugere, quæ
statui nocent, præstare verò, quæ sta-
tui conducunt, vt fiat quod vniuersè
Spiritus Sãctus monet: *Qui vult dies
videre bonos* (siue, cui velut finis pro-
posita est felicitas) *declinet a malo, &
faciat bonum.*

Obiectū
Politice.
Officiū

Instru-
menta.

Dupliciter igitur errant isti Politi-
corum censes, cum quod in arte no-
lunt tractari, quæ sunt *οἰκεῖα* siue ar-
tis propria, tum quod postulant ea-
tradi, quæ sunt aliena. De priori hinc
existimari poterit. Proprium artis
esse obiectum, siue, obiecti tractatio-

Iniqui
politico
rū censa
res dupli
citer pec
cant.

nem

nem ad artem pertinere, nemo nisi palam insanus negauerit. Respublicæ igitur eiusque formæ omnes, siue species, quæ politicæ obiectum sunt, à politico tractari debent, ita vt præcipiat, quæ cuique formæ sint vtilia, & noxia, siue quæ sint causæ, siue modi instituendi, conseruandi, & euertendi singulas reipub. species. At enim isti vitiosas reipub. formas, præcipuè verò tyrannidem, ab arte exclusam volunt, quod tyrannidis condendæ aut conseruandæ præcepta tradi piculare censeant. In quo quantum eos ratio fugiat, non modo disputatio, sed & exemplū Aristotelis ac D. Thomæ luculentè demonstrauerit. Quod ad disputationem eorum attinet, de politicæ subiecto cum absolutè, tum comparatè agunt. *Absolutè* quidem, dum demonstrant, Politici esse, non tantum de optima, sed etiam de qualicumque reipub. forma, quãuis deteriori & vitiosa, præcipere. *Comparatè* autem, dum politico plus de vitiosis, quam de rectis & laudabilibus reipubl. formis, laborandum esse affirmant: quod nihil est aliud dicere, quam tyrannidem cæterasque vitiosas formas esse artis politicæ obiectum, & quidem magis proprium, quam

Nolunt tractari artis propria.

Eorum errorem Aristoteles, & D. Th. confutât argumentis.

qua
laud
nic
rū a
mæ
spu
mu
rum
dem
bus
nos
ac fi
tabi
pro
præ
loru
nim
cos
libe
alio
ter
pia
id e
rit,
est,
tan
uar
ex b
for
nis,
mo

quam Regnum aliasque rectas, & laudabiles formas. De priore inueniet Lector principio quarti Politico r̄ū accuratam Aristotelis, & D. Thomæ in eius libri commentario disputationem, qua quod veri Politici munus & officium sit, quamque parum Plato illud custodierit, operose demonstrant. Quatuor porrò partibus id describunt, quarum *Prima* est nosse, quæ reipub. forma sit absolutè ac simpliciter optima, maximèq. optabilis: *Alter*a nosse, quæ sit optima pro conditione rerum copiarumque præsentium, nam quorundam populorum ingenia ad optimam illam minime sunt accommodata, sicut Asiaticos Agefilaus in seruitute bonos, in libertate pessimos esse aiebat: apud alios verò rerum ad commodè feliciterque viuendum necessariarum inopia optimam reipub. quæ ἀντάρετα^α id est, rerum illarum copiam requirit, institui non patitur. *Tertia* pars est, nosse répub. quamcumq. sibi oblatam corrigere ad salutem, & conseruare, quod genus Aristoteles reipub. ex hypothesis vocat. *Postrema* nosse quæ forma reipub. sit maximè communis, & plerisque hominibus accommodata. Ratio huius sententiæ hæc

Quid de
beat sci
re & do
cere Po
liticus.

1.

2.

3.

4.

B ab

ab illis affertur, quoniam omnes artes, quæ de genere aliquo tractant, omnes etiam eius generis species explicare debent, quod Inductionem nullarum artium probant, ex quibus est Medicina. nã Medicus cum circa valetudinem, quæ Genus, est occupatur, non vnam modo, sed omnes valetudinis species tractare, adeoque non modò, quæ optima sit valetudo aut corporis cõstitutio, sed etiam quæ minus firma, quæque deterrima, quæcumq; denique ipsi offeratur, eam nosse, & restituere ac conseruare debet. Atqui Politica est Ars, quæ de genere tractat, nimirum de Repub. Itaque omnes reipub. species explicare debet, non modò eam, quæ simpliciter sit optima (quæ nunquam fortasse nec fuit, nec erit) sed etiam quæ pro conditione rerum sit optima, & quæcumque tandem ipsi offeratur, scire debet, quomodo ea instituta fuerit, quibusque modis corrigi & conseruari possit. Itaque Platonem errasse, nec politici munere satis functum insimulant, qui tantum de optimo reipub. statu præceperit: nullum enim eius doctrinæ vsum esse, quod conditio rerum humanarum non ferat, vt optima reipub. vtantur: *Politi-*

cus

cus
mi
Ari
cate
libu
opti
ea, q
ticu
blie
nian
mal
Poli
litia
ex si
tibus
confi
nitat
mult
Et si
ijs P
opor
defe
debe
opti
tione
possit
confi
mun
opti
mult
possi

cus vero precipere debeat ea, quæ ho-
minibus vtilitatem afferant. Verba
Aristotelis in Platonem sunt: *Etiam si* Aristote-
cetera præclarè dicat, à rebus tamen vi- les, & D.
libus aberrat. non enim videnda est Tho. iu-
optima tantum reipub. forma, sed etiam bêt Pol-
ea, quæ potest esse. Et infra: Oportet poli- tici tra-
ticum etiam ijs, quæ in usu sunt, rebus pu- dere me-
blicis mederi & opitulari posse. Sed quo- dos con-
niam multi D. Thomæ verba audire fernandi
malunt, eorum partem appingemus. vitiosas
Politicus (inquit) debet considerare po- respub.
litiam optimam simpliciter & optimã,
ex suppositione, & quæ pluribus ciuita-
tibus congruit. Sicut Medicus non solum
considerat sanitatem simpliciter, sed sa-
nitatem, quæ competit isti. In hoc autem
multi loquentium de Politia defecerunt.
Et si in aliquibus dicunt benè, tamen in
ijs Politijs, quæ non quidem sunt optima,
oportuna tamen aliquibus ciuitatibus,
defecerunt. Quia Politicus non solum
debet considerare Politiam simpliciter
optimam, sed etiam optimam ex supposi-
tionem, & eam quæ cuique congruit, & quæ
possibilis est. Similiter debet Politicus
considerare politiam faciliorem, & com-
muniorem omnibus. Isti autem solum de
optima politia determinauerunt, quæ
multis indiget, ad quam pauci perire
possunt. Et ideo solum de illa, quæ vix,

aut nunquam esse potest, consideraerunt. Et ideo manifestum est, quod errauerant.

Iam quod vitiosas & imperfectas reipub. formas plus, quam rectas, ad Politici curam pertinere docuerint, hic Aristotelis locus 6. Polit. 6. argumento esse potest. Ea (inquit) Oligarchia, que Tyrannidi simillima, ut nequissima est, ita maiorem curam & cautionem desiderat. Quemadmodum enim corpora bene constituta, & ad bonam valetudinem probe conformata, similiter autem & nauigia ad navigationem oportuna, bonisque nautis instructa, plura incommoda sine lesione vel interitu sustinent: corpora vero morbosa, ac nauigia fatiscientia malisque instructa nautis, ne parua quidem incommoda ferre possunt, ita & pessima queque reipub. forma plurimam cautionem desiderat.

Porro D. Thomæ in huius Aristotelij loci explanatione verba sunt:

Sicut corpora animalium, que bene disposita sunt ad sanitatem, propter bonam ad inuicem primorum compositionem, vel proportionem: & naues, que bene compaginatae sunt in ordine ad navigationem, possunt sustinere plures errores, ut puta ictus, vel passiones ab extrinsecis, ita ut non facile corrumpantur propter

ij de vo-
unt Poli
icū ma-
is de vi
iosis, q̄
rectis,
esse soli-
tium.

pte
qua
difi
ben
ben
re
ani
cor
ad
vel
reb
sun
sus
aut
tur

Ar
de
bil
tur
ma
rut
rei
di
&
dis
cip
ab
dis
bea
qu

pter illa. Illa autem corpora animalium,
 qua malè disposita sunt propter malam
 dispositionem humorum: & naues non
 bene compaginatae, sed quasi resolutae, ha-
 bentes prauos nautas, non possunt sustine-
 re etiam modicos errores: imo corpora
 animalium talium à modicis passionibus
 corrumpuntur, naues verò huiusmodi
 ad modicum impulsu ventis vel undae,
 vel ad ictum rupis franguntur. Ita est de
 rebus publicis. Illae, quae optimè ordinatae
 sunt secundum rationem, multos impul-
 sus & magnos sustinere possunt. Malè
 autem ordinatae, à modicis corrumpun-
 tur, & ideo maiori indigent cautela.

Quam denique exemplo etiam suo
 Aristoteles & D. Thomas hanc suam
 de Politicæ subiecto doctrinam sta-
 biliuerint, nemini qui librum quin-
 tum Politicorum, in eumq. D. Tho-
 mæ commentarium legerit, obscu-
 rum esse potest. Ibi enim de vitiosis
 reipub. formis, earumque conseruan-
 di modis, accuratissimè præcipitur,
 & capite quidem vndecimo de mo-
 dis conseruandi Regni, seu boni Prin-
 cipatus, paucis verbis disputationem
 absoluunt, sed in præscribendis mo-
 dis, quibus Tyrannis conseruari de-
 beat, longè sunt copiosissimi, ita vt si
 quis versus numeret, quos in docen-

Ijdē ex
 plū pra
 iuerunt
 Politic

da vtriusque formę conseruatione expleuerunt, duodecies tantum, & eo plus, Tyrannidi, quam Regno, ab eis impensum esse comperiat.

Iniqui Politico ū censo res volūt ab ijs tra ctari A- iena.

cisse videor, eos, qui tam iniqui sunt scriptorum Politicorum iudices, contra quam Ratio ac Methodi leges ferunt, in arte Politica ea, quę artis propria sunt, tradi nolle: reliquum est, vt eosdem *ἀλλότρια*, siue Aliena tractari velle, similiter demonstrarem.

Cum igitur supra, aliud genere, aliud loco Alienum esse, ostenderit, quorum illud semper methodo artis ac doctrinę, alterum etiam Prudentię methodo aduersatur, vtriusque generis Alienum ab istis requiri videmus. Primum enim hoc nomine Politicos scriptores grauitur accusant, quod non occupentur in describenda Tyrannidis fœditate seu turpitudine, vt ab ea vel occupanda, vel retinenda hominum animos deterreant. Hoc autem à Schola politica alienissimum esse, & ad Ethicam vel Moralem pertinere, etsi nemini verè Philosopho potest esse dubium, tamen propter alios, quibus disciplinarum fines non eque noti sunt, distinctius probare volo.

Vitupere Tyannidē pertinet ad Scholam Ethicam.

Ethi-

Ethica seu moralis philosophia ,
 quæ ars bene viuendi definitur , par-
 tim Regularis est , partim Exempla-
 ris , & illa quidem vel Dogmatica ,
 vel Parænetica seu Pædagogica : hæc
 autem vel Characteristica , vel Histo-
 rica , vel Fabularis . Non minus enim
 quam cæteræ artes , Moralis partim
 regulis , partim exemplis docetur .
 Regulæ vero sunt vel generales , vel
 speciales . Illæ dogmata seu decreta ,
 hæc præcepta vocantur vel Paræne-
 ses aut cohortationes . *Decreta* sunt
 generales sententiæ , quæ non ad cer-
 tam aliquam , sed ad omnem vitæ
 partem diriguntur , & vniuersè homi-
 nis animum informant , ac partim in-
 tradendo finem hominis , seu summo
 bono , partim in ijs , quorum adiu-
 mento finem consequimur , in eorum
 que contrarijs occupantur : cuius ge-
 neris sunt quæ docent , quid sit felici-
 tas hominis , quid miseria , quid bo-
 num , quid malum , quid virtus , quid
 vitium , quot sint virtutes , separatæ ne
 sint , an connexæ , vt qui vnam ha-
 beat , & cæteras habeat . Atque hoc
 ferè librorum Moralium Aristotelis
 argumentum est . *Præcepta* , singulis
 vitæ partibus inseruiunt , & cū Actio-
 nes hominis , quæ *Officia* vocantur ,

Ethic
 defini-
 tio acc
 uisio.

Decreta

Præcep-
 ta.

secundum temporum ac locorum varietatem ordinant ac disponunt, tū Passiones, siue affectus, aut Perturbationes moderari, & vel excludere vel corrigere docent. Ex hac nota sunt, quid facere debeat, qui vitam beatā traducere, qui metu vacare, qui cupiditate, spe, amore, inuidia omninoque ijs, quę mala sunt, animum liberare velit: quid pater filio, filius patri, vir vxori, vxor viro, seruus domino, dominus seruo, amicus amico, ciuis ciui præstare debeat. Atque hæc Philosophiæ Moralis pars à Cicero-
ne in libris de Officijs & Tusculanarum disputationum vberri-
mè pertractatur, quorum illi regulas Actionū tradunt, hi verò passionum siue Affectuum regimen, id est, quomodo vitiosos animi affectus medicari vel moderari oporteat: quod quidem *Internum officium* distinctionis gratia vocare possumus, sicut *Externum* illud, quod Deum & homines spectat. Libri vero de Finibus bonorum & malorum sunt Dogmatici, & in tradendis Decretis occupantur. Plutarchi etiam Moralia opuscula maximā partem præceptis vitam hominis ordinant, quemadmodum, & Theognidis, Phocylidis, quæque Pythagoræ

rae vocantur aurea carmina, & Disticha Catonis. nomen praeferebat. Seneca Philosophus etiam ipse Praeceptivam Moralis partem potissimum coluit, planeque in ea regnat, cui proximus est Epictetus Stoicus. Cum autem officium sit vel perfectum quod κατόρθωμα vocant, vel Medium, quod κατήκον perhibetur, quorum illud est actio vel constituens Heroicam virtutem, vel ab ea proficiscens, hoc autem in communi ac velut ordinaria hominum virtute spectatur: apud Gentiles à Christiana doctrina remotos (Epicteto & Seneca exceptis) vix ullam perfecti officij regulam inuenieris. Itaque si quis virtutis perfectionem admet, sacrarum litterarum ac librorum vere κατορθωματικῶν lectioni dedere se necesse habet, qui à Theologis practicis, quorum alij *Cassista*, alij *Spirituales* vulgò dicuntur, magno numero sunt editi.

Exemplaris seu Paradigmatica philosophiae moralis pars faciendorum fugiendorumque exempla sup- Ethica
 peditat. nec enim tantum quomodo pars Ex
 plaris
 quidque faciendum, sed etiam quomodo non faciendum fit, exemplo rectissime docemur. *Tam haec cogitanda sunt exempla, que vites, quam illa &*

B S con.

a-
 tū
 a-
 vel
 r,
 tā
 di-
 o-
 oe-
 ba-
 ni-
 co,
 ac
 ro-
 na-
 tra
 nū
 ffe-
 vi-
 vel
 em
 tia
 il-
 tat.
 &
 tra-
 ar-
 mā
 or-
 eo-
 go-
 x

contrario, qua sequaris, ait Seneca. Sic Ismeniam clari nominis tibicinem Plutarchus auctor est, cum discipulis suis non eos modo, qui bene, sed etiã qui secus tibijs canerent, ostendisset, monere eos solitum: Ita canendum est, & Ita canendum non est. Et Horatius 1. Satyr. 4. se à patre suo proponendis vitium ac vitiorum exemplis, quid in vita agenda fugere, quidque facere deberet, edoctum fuisse, pereleganter narrat: quem quidem locũ hũc verbis concludit:

*— avidos vicinum funus ut agros
Exanimat, mortisq; metu sibi parcere
cogit:*

*Sic teneros animos aliena opprobria
sape*

Absterrent vitijs. — — — —

Cũ autẽ exẽpla, vel vera sint vel ficta, & Vera vel in genere oĩum, vel ì specie huius aut illius, siue singulorũ: eo fit, vt pars ista philosophiã, q̃ exẽplis docet, sit partim Characteristica, partim Historica, partim Fabularis. Characteristica est, q̃ in genere homines virtutibus ac vitijs præditos dictis ac factis suis quotidianis velut signis ac notis quibusdam describit, quæ res (ait Seneca) eandem vim habet, quam præcipere. Nam qui præcipit, dicitur

Illa

Chara-
teristi-
ca.

Illa
qui
fa
qui
vis
bit
qui
ria
Por
Ch
ful
stor
reli
con
enw
wng
tte
tio
ret
fac
ph
lis
con
me
in
ali
ran
euc
sat
gie
qu

Illa facies, si voles Temperans esse: qui describit ait: Temperans est qui facit illa, qui illis abstinet. Similiter qui præcipit, Illa ne feceris, ait, si non vis esse Intemperans. Sed qui describit: Intemperans est, qui facit illa, qui non abstinet ab illis. Sic Zacharia cap. 11. qualem deceat esse bonum Pontificem siue Ecclesiæ Pastorem, Characterem seu notationem Pastoris stulti docemur: *Pastor stultus, siue pastor, & idolum derelinquit gregem, derelicta non visitat, dispersum non querit, contritum non sanat, id quod stat non enurit, sed carnes pinguium comedit, & ungulas eorum dissolvit.* Ista Characteristica seu descriptiva docendi ratio eandem habet vim, ac si præciperetur, quid fugere Pontifex, quidque facere debeat. Hanc porro philosophiæ partem Theophrastus Aristotelis auditor & successor peculiari libro complexus fuerat, cuius hodie fragmenta extant, quæ *Characteres morum* inscribuntur. *Historica* est, quæ vera aliorum exempla sic narrat, vt eorum, quæ recte, ac secus facta sunt, euentis, gloria pura & infamia, utilitate ac damno, quid faciendum fugiendumque sit, addisci queat. Nam qui, verbi gratia; ebrietatem Alexan-

Histor
ca.

dri, gloriam eius obscurasse, ac multorum ei malorum causam fuisse narrat, is Principibus, vt ebrietatem fugiant, præcipere censendus est. Ita qui Scipioni Africano continentiam, qua in capta virgine illustri sponso suo reddenda vsus est, cum gloriosam fuisse, tum animos hostium conciliasse, & Hispaniam ad eius imperium adiunxisse narrat, eadem opera ijs, qui cum imperio sunt, præcipit, vt ipsi se in voluptatibus contineant, animoque imperare velint. Atque hæc causa est, cur Historiam Tullius non modo *restem temporum*, sed etiam *vite magistræ* vocarit. Nimirum non modò quid quoque tempore contigerit narrare, sed etiam rectè factis laudem impertiri, sceleribus maculam adspergere, sic denique instituere narrationem debet, vt ex ea vitam suam Lectores rectè moderari discant. *Fabularis* est, quæ fictis exemplis hominum actiones dirigit, siue illa sint hominum, vt in narrationibus Mileijs, quarum soluta est oratio, vt Apuleij, Heliodori, Bocaccij, tum in pœsi Epica & scenica, siue belluarum aliarum que rerum, quibus ratio, sensus, & oratio affingitur, vt in Aesopi mythologia. Epica quanta vis sit ad docendam

Fabularis.

is.

dam moralem philosophiam, nō vno loco Aristoteles, Strabo, Plutarchus, ex professo autem Horatius 1. Epist. 2. vtriusque Homericæ poematis exemplo declarant nam ex Iliade præcipuè militares, ex Odyssea verò pacis artes haurire licet. Scenica, præcipuèque Comica, nihil aliud, quam vitæ imaginem velut in speculo exhibet, in quod inspicientes discere queant, sibi quid ex usu sit: sicut ex diuerso Tragedia Regum Principumque actiones & affectus ordinat, adeoque ineptè & intempestiuè populo spectante agitur. Mythologia denique siue Apologi & Fabulæ Æsopicae quid facere priuatim ac publicè, quidque caute conueniat, ad popularem captum, accommodatissimè, minimaque, cuiusquam offensa & inuidia præmōstrant.

Ex his facillè est intellectu, quā sit Ethicæ proprium, & à Politica alienum, quod Censores isti à Politicis Imper tractari postulant. Nam deterrere ti Polit hominum animos ab affectanda vel corū ce tuenda Tyrannide, ad partem Ethicæ Paræneticam seu Præceptiuā perti thica p stulant net, Tyrannidis verò turpitudinem Politici- describere, ad partem Dogmaticam, cis tra cuius est de Honesto & Turpi disputari. tare,

tare, quæ sunt Forma, ac velut anima
 Virtutis & vitij. Cum enim, verbi
 gratia, vterque in alienanda re fami-
 liariter versetur Liberalis & Prodigus,
 sicut vicissim in eadem non alienan-
 da, sed querenda aut retinenda, Fru-
 galis & Auarus: honestas & turpitu-
 do facit, vt Liberalitas sit virtus, Pro-
 digentia siue Effusio vitium, virtus est
 sit Frugalitas seu parcimonia, vitium
 vero Auaritia. Nam Liberalis alie-
 nat, quoniam honestum est alienare,
 turpe verò retinere. Prodigus con-
 tra alienat, vbi turpe est alienare, ho-
 nestum verò retinere. Ita Frugalis
 retinet, quia turpe est dare, honestum
 verò retinere: Auarus contra, seu for-
 didus, retinet etiam vbi dare hone-
 stum est, turpe verò retinere.

officia Neque verò quicquam momenti
tis non habet, quod contradici ab istis po-
l de Ty test, de Tyrannide tractare Politici
nnidis officium esse, adeoque ab eo de Tyran-
rpru- nidis turpitudine, velut Adiuncto,
ne age agi debere. Vt enim à Methodi magi-
 stris docemur, omnis questio aut di-
 sputatio eius artis propria est, cuius
 fuerit Prædicatum siue Attributum,
 vt hæc Questio, siue *Auaritia Libe-*
ralitati contraria, non est Ethicæ, sed
 Dialecticæ. nam quid sit *Contrarium*,

ex

ex Dialectica discitur, quamuis subie-
cta sint Ethica. Docet autem Diale-
ctica, esse contraria illa, quæ sub eodẽ
genere posita plurimum dissident.
Iam vero Auaritiam Ethicus sub alio
genere ponit, sub alio Liberalitatẽ.
nam Liberalitas est sub habitu alie-
nandi seu largiendi, Auaritia sub ha-
bitu non alienandi, sed acquirendi
aut conseruandi. Liberalitati ergo
cõtrario nomine opponitur Effusio,
Auaritiæ parcimonia. Cum enim
Liberalitas & Effusio sint sub eodem
genere, sub habitu nempe largiendi, ergò
plurimum inter se dissident, quoniã
illa honesta est, hæc vero turpis. Simi-
liter Auaritia & parcimonia sub eo-
dẽ habitu nõ largiendi, sed retinendi,
plurimũ inter se dissidẽt. nam Parcus
non dat, sed retinet, quia turpe est da-
re, honestum vero retinere: Auarus
autem ritinet, etiam vbi turpe est re-
tinere, honestum verò largiri.

Similiter quæstio hæc, *sic ne virtus
mediocritas*, siue in medio duorum vi-
tiorum posita, rectius in Logica aut
Metaphysica, quam in Ethica, tracta-
tur. Primum enim ex Metaphysicis
discimus, vnum vni tantum esse con-
trarium Aristotelis 10. Metaphys. 4.
verba sunt: *Planum est fieri non posse,*

vt

Auaritia
& Libe-
ralitas
non sunt
sub eodem
genere

Mõ sunt
Cõ-
traria.

nū vni
 ntū est
 contrariū.

*ut vniplura sint contraria. Etc. proximo: Vnum vni contrarium est. Philoponus similiter 3. Physic. 3. Absurdum est, inquit, ut duo vni eidem sint contraria. Sed & prius Plato Alciadiad. 2. Duo vni rei contraria nullo modo esse possunt. Et in Protagora. Vni-
 onique contrarium vnum solum est contrarium, non multa. Fortassis autem superuacuum & περιεργον fuerit sententiam hanc auctoritatibus stabilire, cum perspicue Spiritus Sanctus affirmet Ecclesiast. 33. Contra malum bonum est, & contra mortem vita: sic & contra virum iustum peccator. Et sic intruere in omnia opera Altissimi. Duo contra duo, & vnum contra vnum. Igitur Metaphysicæ doctrinæ consentaneum est, virtutem inter duo vitia nequaquam esse positam. Aliter duo ei vitia essent contraria, cum semper virtus & vitium sint contraria.*

giū vir-
 is non
 ot esse
 edia
 torū vi-
 orum.

Deinde ex Dialectica discimus, contraria, ut & reliqua Opposita, dici secundum idem, ad idem, & eodem tempore ac loco, cui consequens est, vitia illa, quæ vulgò defectus perhibentur Virtutum, nequaquam esse Virtutibus contraria, cum secundum idem minimè dici satis constet. Exempli causa Avaritia nō est defectus, ne-
 que:

que oppositum Liberalitatis, quoniã
 reuera non circa idem internum seu
 formale, vt sic dicam, obiectum ver-
 fantur. nam formale & internum
 Liberalitatis obiectum est alienare
 rem familiarem, Auaritiã verò, non
 alienare, sed retinere. *Formale* voco,
 vt habitus istos circa rem familiarem
 materialiter tantum occupari signi-
 ficem, & formam vel formalitatem
 habitus ab obiecti formalitate secer-
 no. Ex euentu tamen, seu per accidens.
 Liberalitas & Auaritia contraria di-
 ci possunt, quoniam ipsa eorum obie-
 cta, alienare & non alienare, inter
 se pugnant. Sed eodem modo per
 Accidens vitium in medio duarum
 virtutum spectatur, velut alterius ni-
 mium siue excessus, alterius parum
 seu defectus. Nam Auaritia inter Li-
 beralitatem & Parcimoniam media
 est, & à modo quidẽ Liberalitatis defi-
 cit, Parcimoniã verò modũ superat.
 Sic Effusio in earumde Virtutum me-
 dio collocatur, velut Liberalitatis ex-
 cessus, & defectus Parcimoniã. Sed
 de his alias: nunc ad propositum ex
 diuerticulo reuerti res monet. Cũ Ho-
 nestũ & Turpe ad Ethicã pertineãt,
 fateri oportet de Tyranni dis turpitu-
 dine non in Politica, sed in Ethica

Vitiũ e
 i medi
 duarum
 virtutu

tra-

tractari oportere, vt pareatur legibus, quas Methodus artis ac doctrinae praescribit.

Prudentia Methodus dicitur Tyrannicis turpitudine Politicum gerere iudicium.

Reliquum est, vt de Prudentiae Methodo videamus, cui non tam veritas, quam certa quaedam hominum utilitas, est proposita. Hanc vltro factor non modo permittere, sed etiam exigere, vt in Politica tradenda etiam deformitas seu turpitudine Tyrannicis describatur, ad eamque auersandam verba conferantur. Cum enim rerum hominumque vsus comboret, eam in animis plerorumque prauitatem esse, vt eum quid ad illud consequendum, quod alioquin eis allubescit, vtile esse audiunt, clausis oculis, omnique impetu illuc ferantur: prudentis Politici est providere, ne quid ex doctrina sua, quamuis vera, homines tam corrupti & ad nequitiam proni, detrimenti capiant. nam sine controuersia omnis Politici disputatio non alio consilio veritatem exponit, quam vt multum inde utilitatis ad alios redeat. Vt enim praedixi, Politicae artis finis est publica felicitas. A publica vero felicitate alienissimum videtur ea praecipere, quae neque eorum, qui imperant, gloriae, neque subiectorum utilitatibus

bus conducant: quod ij facere existi-
 mantur, qui Tyrannidis condendæ
 & conseruandæ vias ac modos subtri-
 liter exsequuntur. nam neq; felix es-
 se potest, qui Tyrannidē tenet (quip-
 pe qui vi aut dolo vtatur, & in perpe-
 tuo metu viuere necesse habeat) ne-
 que qui sub Tyrannide viuunt, cum
 vix vnquam eis desit, quod dole-
 ant aut formident. Si taen verum
 quærimus ac subtilius rem totam li-
 mamus, longè ratio eos fugit, qui di-
 sputationem de Tyrannidis conser-
 uandę modis neque ad Tyranni, ne-
 que ad subiectorum vtilitatem quic-
 quam momenti facere persuasum ha-
 bent. Cum enim duos Politici mo-
 dos tradant, quibus imperium con-
 seruare Tyrannus possit, quorum
 priorem D. Thomas *Intensionem* vo-
 cat, cum videlicet Tyrannis inten-
 ditur & augetur, ita vt nihil sauitiæ
 & asperitatis in ea fiat reliquum, al-
 terum *Remissionem*, cum remittitur,
 & humanitate clementiaque miti-
 gatur: neutrius modi tractatio sin-
 gulari fructu publico caret. nā prio-
 ris modi tractatio Tyrannidem im-
 pedit, alterius verò emendat & to-
 lerabiliorem reddit. Nec enim est
 dubium, impediendæ Tyrannidis datur.

Tyrann
 dis cōfer
 uandę mo
 dos tra
 dere ex
 pedis.

Nam ue
 impedit
 Tyrānis
 vel emē

vim

vim habere, quicquid nō modo nihil
 Tyranno suppeditat, quod ei ad voto
 rū summam sit vsui, sed alijs etiā simul
 cū Tyrannidis odio notitiam artium
 Tyrannicarum instillat, vt in serui-
 tutē à Tyranno redigi nec velint, nec
 facile possint. Talia porrò sunt, quæ
 Politici de augenda siue intendenda
 Tyrannide præcipiunt: nam partim
 vim siue crudelitatem, partim Frau-
 dem & perfidiam præmonstrant nul-
 lo cuiusquam Tyranni vsu. nam qui
 Tyrannidem concupiscit, ei sua spon-
 te nemine monente eadem in mentē
 veniunt. cuius rei argumēto est, quod
 plerique Tyrannorum fuere à litte-
 ris remotissimi, neque eos Politicorū
 lectio, sed improba regnandi libido
 modos edocuit, quibus Tyrannidem
 siue consequerentur, siue retinerent.
 Atque haud scio an vel indoctissimus
 maximeque barbarus Tyrannus ipsi
 etiam Aristoteli, Politicorū sine con-
 trouersia Principi, eam in rem præce-
 pta dictare possit. Hoc quidem planū
 est, Philosophos Politicos obseruatis,
 quas vel viderant ipsi, vel legendo au-
 diendoue cognouerant, Tyrannorū
 actionibus, suas de Tyrannidis tuen-
 dæ modis regulas confecisse.

Iam eū, qui Remittendæ siue Emē-
 dan-

dandæ Tyrannidis uiam præmōstrat, Remit
 perspicuum est benè quidē in rē Tyrā fio verō
 ni consulere, sed multo magis subie- ad emen
 ctorū utilitatem procurare. Si enim dandum
 Tyrannus non palā sit improbus, sed
 studio habeat dissimulare sua uitia,
 uirtutes autem simulare, & ad boni
 Principis similitudinem quam proxi-
 mē accedere, minus eū contemni, mi-
 nusque odio haberi continget. quāto
 autem minus cōtemnitur minusque
 exosus est Princeps, tanto stabilius ac
 securius est eius imperium, cum odiū
 & contemptus principes imperio-
 rum euertendi causæ sint Subditorū
 porrò longè tolerabilior est conditio,
 si pareant principi, qui caueat uideri
 improbus, studeat autē uideri bonus,
 quā si sub eius ditioe sint, qui se sce- Pruden
 leratū existimari nihili faciat. Sic ap- ter fac
 paret, ne Prudētia quidem Methodo unt Po
 alienam in Politicis iudicari posse tici, qu
 præceptionem de modis, quibus Ty- Tyrann
 rannis, similiter autem & reliquæ ui- dis con
 tiōse rerum publicarum formę cōser- seruand
 uari possint, cum tantum inde utili- modos
 tatis humano generi ostendatur. tradunt
 Nihilominus reprehensionī locū ueant, t
 esse fateor, si non cauit Politicus, ne oratio
 oratio sua esset Lubrica, hoc est, eius sua sit
 notę ut ex ea facilis in errorem, Lubric

aut

aut falsam opinionem lapsus sit, ac iudicium de faciendis fugiendisque deprauetur. Nam à Deo maledictus est, *qui ponit offendiculum cæco*: multo igitur magis, qui præceptis suis efficit, vt homines imperiti in errorem incidant, seque rectè facere ac laudè mereri censeant, si modis illis vtantur, quibus Tyrannidem cæterasque vitiosas imperiorum formas stabiliri audiūt. Verum distinguere oportet lubrica vitio scriptoris, ab ijs, quæ culpa lectoris sunt lubrica. Vsu enim venire potest, vt quæ Politicus dextera præbet, sinistra lector accipiat, & ex benè dictis corruptelam hauriat, quoniam videlicet aut oscitat aliasque res agit, nec condignam tantis rebus diligentiam adhibet, aut ad Politicam acroasia malitiam, in primisque regnandi libidinem domo secum attulit, statimque ea arripit, quæ cupiditati suæ habenas laxare existimat. Sed propter huius generis lubrica nullo iure Politicus reprehenditur, cum neque Spiritus Sancti doctrina, sacrarum volumine literarū comprehensa, non possit ab ijs, qui iā animo corrupti sunt, ad comprobandas impias sententias torqueri. Testatur hoc S. Petrus in verbis istis:

Fra-

Alia scri
ptoris, a-
lia lecto
ris vitio
sunt lu-
brica.

Fra-
sib-
bus,
indo-
cere
diui-
pien-
pria
rept-
fact-
inse-
infi-
dis
erro-
ei r-
tis
bus
int-
rur-
mi-
mo-
Ti-
col-
&
su-
nen-
res
li-
Etr-
do-

Frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit epistolas, in quibus sunt quadam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur custodite, ne insipientium errore traducti excidatis à propria firmitate. Si quis iam S. Paulum reprehenderet, quod cum esset debitor factus non solum sapientibus, sed etiam insipientibus, non ita scripserit, ut ne insipientes in verbis eius intelligendis errare, & alios minus cautos in erroris societatem abducere possent: ei rectè responderetur, S. Paulum satis cauuisse corruptelam, & insipientibus consuluisse, cum digitum illic eis intendit, unde veram verborum suorum sententiam discere queant, nimirum ad Ecclesiam, eiusque legitimos pastores & doctores. Nam 1. Tim. 4. Ecclesiam vocat domum Dei, columnam & firmamentum veritatis, & Ephes. 4. docet, Christum ab adscensu suo in calum usque ad consummationem dare Ecclesie sue pastores & doctores in opus ministerij, ut ne simus paruuli, qui circumferamur omni vento doctrina.

Si quis ergo iam suo more & modo Pauli verba intelligere, neque veram

Etiam S. Pauli verba sunt librica vi. lectum.

Sed ipse satis corruptelam cauit.

ram eorum sententiam ab Ecclesie
pastoribus & doctoribus discere ue-
lit, labetur ille quidem in errorem,
sed sua, non Pauli culpa. non enim
Paulus offendiculum cæco posuit, cum
obscurius scripsit, sed superbi isti de
industria oculos suos clausurunt, ne
uideant. suo pte igitur uitio labuntur:
neque lubrica sunt Pauli uerba, sed
ipsi superbi. Similiter nec Politicum
officio defuisse existimandum est, si
homines suo pte ingenio improbi ex
doctrina, Rationis arti, præcipueque
Methodi legibus consentanea, corru-

Quomo
lo Poli-
icus ca-
near, ne
ectores
deprauē
ur.
Primū,
modo lo-
quēdi hy-
potheti-
co.

ptelam hauriunt, modò ipse quod in
se est fecerit, ac nequis, nisi uolens &
sciens, doctrina sua depruari possit,
sedulo cauerit. Cautionis autem duo
summa sunt genera. Vnum est Lo-
quendi modus nō absolutus, simplex,
aut Categoricalis, sed Hypotheticus,
siue cum exceptione aut conditione.
Verbi gratia:

*Tyrannus, si quouis modo imperium
retinere uelit, debet interficere sapien-
tes, & magno animo præditos.*

*Tyrannus statum suum conseruat si-
mulanda autem impietate, cæterisque ui-
tijs.*

*Bonum est ad conseruandam Tyran-
nidem alere factiones & dissidia inter
eines.*

Male

Male siue imprudēter facit Tyrānus, qui nō interficit homines nobiles & locupletes, quibus iniūsum est eius imperiū.

Ista præcepta omnia sunt Hypo-
thetica, & conditionem hanc siue
apertam, siue occultam habent: *Si ve-
lit retinere, seu conseruare Tyrannidem.*
Si quis iam eas pro Categoricalis ha-
beat, & recte se facere statuatur occide-
dis sapientibus, magnanimis, locu-
pletibus & nobilibus, simulanda reli-
gione alijsque virtutibus, a lendis de-
nique factionibus, nempe culpa va-
cat Politicus, qui modo loquendi hy-
pothetico satis cauit, ne quis nisi sciēs
prudens ex verbis eius in errorem
præcipitare possit.

Alterum cautionis genus est suæ Deinde
sententiæ explanatio, si nimirum ea, interpre-
præstitit Politicus, ex quibus, quid re tatione
uera de bene secusue factis iudicari, propria.
homini non oscitanter legenti obscu-
rum esse nequeat. Talis autem ex-
planatio est vel directa & apertior,
vel obliqua & occultior. Directa fit Directa
aut *Hoc agendo*, siue ex professo, vide interpre-
licet Adiunctis Tyrannidis declarā- tatio.
dis, id est, fatendo eam esse turpem,
iniustam, & velis remisque fugien-
dam: aut *aliud agendo*, id est, expli-
candis causis & effectis Tyrannidis,

C ex

ex quibus eam Turpem & fugiendā esse quiuis statim agnoscat. *Causæ* porro Tyrannidis sunt vis & Fraus, bel-
lua, non homine digna. nam vis Leo-
nis est, Fraus vulpeculæ, sicut Ius ho-
minis. Effecta verò sunt infamia per-
petua, odium popolare, eiusq. comes
metus assiduus & sollicitudo. Si ergo
dicat Politicus, Tyrannum esse semi
hominem & semibelluam, ex Leone
puta & Vulpe compositum, & viuere
in perpetuo metu, ac post obitū æter-
nam ei paratam esse infamiam, cen-
sendus est clarè satis fateri, Turpem
esse Tyrannidem meritoque fugien-
dam.

Obliqua
interpre-
tatio.

Intentio
genera-
lis.

Oblique sententiam suam expla-
nat Politicus, si promptum habeat
suum consilium, siue propositum aut
intentionem, ita vt conijcere facile
sit, quod eius fuerit in præcipiendo
consilium, siue, quideum, vt ista doce-
ret, impulerit. Huiusmodi verò inten-
tio aut Generalis est, aut Specialis.
Generalis est operis totius scopus, siue
id, quod opere toto scriptor specta-
uit. Hoc si honestum esse, & ad utili-
tatem humani generis dirigi appa-
ret, non est vlllo modo credibile, scri-
ptorem ea tradere voluisse, quæ iudi-
cium principis de rectè ac malè fa-
ctis

ctis deprauare queant, quod nihil ea
 re sit turpius ac magis vtilitati publi
 cæ repugnet. Sic apparet Generalem Specia-
 operis intentionem esse velut nor- lis inten-
 mam, aut regulam, ad quam specia- tio inter
 lis intentio debeat examinari, ita vt pretāda
 qui explorato scire velit, quæ scripto- ex gene-
 ris in hoc aut illo loco fuerit senten- rali.
 tia, ad totius operis propositum respi-
 cere debeat. Illi enim consentire
 debet, quicquid quacunque operis
 eiusdem parte scriptum est. Atque
 hoc examen tum vel maximè requi-
 rit diligentiam, si scriptor sibi metū
 aliquem obstare præ se tulit, quomi-
 nus promptum haberet, quod sentie-
 bat. Verbi gratia. Conatus Scrip-
 toris est, certum aliquem Tyrannū
 patriæ infestum describere, eoque
 pacto partim populare odium in eū
 commouere, partim artes eius dete-
 gere, quod est Tyrannidem eius im-
 pedire. Hoc autem periculo nequa-
 quam vacare intelligit. Ad hunc igitur
 modum de Tyrannide disputat,
 vt existimari possit Tyranni vtilitati
 bus seruire velle, cum ei tuendi im-
 perij rationes præmonstrat. Alicu-
 bi tamen sibi, quominus sententiam
 suam dicat apertius, periculi metum
 obstare significat. Hic oportet nos

ad id respicere, quod opere toto fuit ei propositum, & specialis huius intentionis rectitudinem ex generali conijcere. nam nisi hoc faciamus, nullo modo ne illi quidem à iustissima reprehensione abfuerint, quos Politicā rectissimè ac sine omni vitio docuisse, non temere quisquam negauerit. Non longè abiero.

Aristoteles, & D. Thomas in eiusdem capituli explanatione, extrema lectione septima, ubi Oligarchiæ conseruandæ modos præcipiunt (id est, eius status, ubi pauci nobilitate & opibus excellentes ex sua libidine suæque vtilitatis causa dominantur) Sophismate Politico Oligarchas vti, ac status conseruandi causa beneuolentiam erga plebeios simulare, eique simulationi iureiurando solenni fidem facere dovent. Aristotelis verba sunt:

Aristoteles 5. Polit. 9. & D. Thomas in eiusdem capituli explanatione, extrema lectione septima, ubi Oligarchiæ conseruandæ modos præcipiunt (id est, eius status, ubi pauci nobilitate & opibus excellentes ex sua libidine suæque vtilitatis causa dominantur) Sophismate Politico Oligarchas vti, ac status conseruandi causa beneuolentiam erga plebeios simulare, eique simulationi iureiurando solenni fidem facere dovent. Aristotelis verba sunt:

Oportet Oligarchas videri semper plebis causam defendere, & aliter iurare, quam nunc solent. Nunc enim in quibusdam Oligarchis, cum ad imperium admittuntur, ita iuranti: Ero plebi inimicus, & quicquid mali potero, faciam. At qui oportet eos pro se ferre ac simulare contrarium ita conceptis uerbis iurantes: Plebē non afficiā iniuria.

D.

D. Thomæ quæ sequuntur:

Si debeat saluari paucorum potentia, oportet eam videri facere pro populo, & facere OPORTET iuramenta contraria ijs, quæ faciunt. Consueverunt enim Oligarchæ, cum in principatu instituuntur, iurando dicere: Iuro, quod populum odio habebō, & consilio annitar, vt male habeat. Hoc autem non est faciendum, sed oportet opinari contrarium esse faciendum, & insinuare in iuramento oportet, quod Oligarchæ non facient iniuriam populo.

Si quis nunc Aristoteli ac D. Thomæ inuidiam hinc facere conetur, quod status causa simulationem ac periurium doceant, nempe ijs, quas modo exposui, rationibus omni eos culpavacare demonstrabitur. Primum nihil contra docuerunt, quam artis ac doctrinæ Methodus postulet. nam nec falsum, nec genere aut loco alienum est, quod hic præcipiunt. Deinde etiam Prudentiæ Methodo paruerunt, cum satis cauerunt, ne quis nisi aut valdè oscitans, aut ab ingenio improbus, hac eorum doctrina depravari possit.

Primum enim modus loquendi non absolutus est aut Categoricalis, sed cum conditione, apud D.

Nec propterea possunt reprehendi.

Loquuntur enim hypotheticè.

C 3 Tho.

Thomam apertissimam, apud Aristotelem satis significata: *Si debeat saluari Oligarchia, oportet benevolentiam erga plebem simulare ac peierare*. Siue, quod eandem vim habet: *Simulatio benevolentia erga plebem iureiurando confirmata est causa conseruans status paucorum*. Atque hoc loco oportune Lectorem velim monitum, vt quando-cumque effecti alicuius causa traditur, conditionem inesse meminerit. Si enim dicam, *Ortus solis, diei causa est, peccatum mortis*, non aliud au-

Causam effecti alicuius tradere est hypotheticè loqui. Aristoteles, & D. Thomas ipsi suam sententiam de Oligarchæ simulatione ac periurio satis explanarunt, ita vt si quis non oscitanter eos legat, nec sua sponte corruptus sit, nullum ei ex hoc precepto corruptelæ impendat periculum. Nam inter vitiosas Reipubl. formas & iniustas Oligarchiâ numerant & Tyrannidi proximam faciunt, quo ipso turpem ac fugiendâ esse docent.

Si quis contradicat, hoc saltem lo-

co

co nihil de Oligarchiæ iniustitia ac turpitudine ab eis afferri, adeoque lubricam eorum esse doctrinam: ei respondebitur, non modo Artis, sed neque Prudentiæ Methodum ea, quæ loco Aliena sunt, tolerare. nam quiduis quocunque loco dicere confusio- nem parit, idem verò sæpius iterare, tadium. Politicus, etiam cum hominum minus acriter intelligentium vtilitati præcipuè consulit, alio loco de Adiunctis, alio rursus de causis conseruantibus Oligarchiæ & Tyrānidis loquitur, eaque in re Methodi leges custodit, ne quod prius dicendum erat, dicat posterius, aut vice versa: neu sæpius eadem dicendo lectoribus sit fastidio. Cum igitur alio loco Aristoteles & D. Thomas adiuncta Oligarchiæ pspicue tradiderint, hoc loco, quo causas, siue modos eiusdem conseruandæ exsequuntur, eadem iterare minimè debuerunt. Ex quo perspicuum fit, quod supra demonstraturum me receperam, imperitos illos & iniquos Politicorū Aristarchos cōtra Logicæ artis leges nō modo, quæ Genere, sed etiam quæ loco aliena sunt, à Politicis tractari vel le. Quod si quis hoc amplius generalem & specialem Aristotelis, & D.

Etiam alio locoid ficiant.

Nam Methodus suo quicque locodocere iubet.

Ari-
e sal
iam
iue,
laris
do cō
pan-
Le-
do-
adi-
erit.
can-
d au-
ortus
ris.
iue
tus,
the-
rea
sen-
ione
ra vt
nec
ei ex
deat
Rei-
chiā
am
endā
n lo-
o

Thomæ intentionem inspiciat, id est, si consideret, quid eis cum in toto opere Politico, tum vero in hac ipsa eius parte, qua simulationem & periurium præscribunt, fuerit propositum, nihil eos, quod ipsorum potius, quam lectorum, vitio lubricum, aut deprauando de faciendis

Genera- fugiendisque iudicio idoneum existi
lis eorū mari debeat, præcepisse deprehen-
intentio. dit. Nam quod ad operis totius propositum attinet, eos Methodi lege de omnibus reipub. formis, earumque conseruandi rationibus præcipere

Specia- debuisse comperit, etiam de vitiosis
lis inten- ac deprauatis, quas non nisi vitiosis
tio. modis conseruari posse, sponte sua quibus quis sanus intelligit. Sin autem consilium eorum expendat, quod in hac operis parte secuti sunt, eis utilia ad conseruandam Oligarchiam, nulla honestatis ratione habita, præcipere propositum fuisse animaduertit. Atqui eam ad rem utile est simulare & falsum iurare, quod nemo nisi prorsus rerum imperitissimus negauerit. Merito igitur hunc quoque conseruandæ Oligarchiæ modum præscripserunt.

Iidē Ty- Non alia ratione patrociniū ijs
rannidē commodari queat, quæ ijsdem Aristoteli
cōserua-
redocēt.

teles

teles & D. Thomas Tyranno imperium conseruare cupienti s. Polit. i i. præcipiunt, quorum alia sæuitiæ & immanitatis habent plurimum, alia fraudibus & simulatione ac dissimulatione ferè absoluuntur. De priore genere hæc D. Thomæ lectione i i. verba sunt.

Ad saluationem Tyrannidis expedit excellentes in potentia vel diuitijs interficere, quia tales per potentiam, Per fun quam habent, possunt insurgere contra mã cru Tyrannum. Iterum expedit interficere delitatẽ re sapientes. Tales enim per sapientiam suam possunt inuenire vias ad expellendam Tyrannidem. Nec scholas, nec alias congregationes, per quas contingit vacare circa sapientiam, permitendum est. Sapientes enim ad magna inclinantur, & ideo magnanimi sunt, & tales de facili insurgunt. Ad saluandam Tyrannidem OPORTET, quod Tyrannus procuret, vt subditi imponant sibi inuicem crimina, & turbent se ipsos, vt amicus amicum, & populus contra diuites, & diuites inter se dissentiant. Sic enim minus poterunt insurgere propter eorum diuisionem. Oportet etiam subditos facere pauperes. Sic enim minus pote-

C. S. ruzza

runt insurgere contra Tyrannum. Procuranda sunt vectigalia, hoc est, exactiones multæ & magnæ. Sic enim citò poterunt depauperari subditi. Tyrannus DEBET procurare bella inter subditos, vel etiam ad extraneos, ita ut non possint vacare ad aliquid tractandum contra Tyrannum. Regnum saluatur per amicos. Tyrannus autem ad saluandam Tyrannidem non debet confidere in amicis.

Ad posteriorem modum hæc Aristotelis eodem capite verba pertinent: Tyrannus videri debet supplicia quidem animo paterno constituere, non per contemptum: adolescentum vero congressibus uti ex causa amoris, non ex imperio ac potestate. Hoc est, pueris & adolescentibus ad nefariam libidinem ita uti debet, ut illi id eum amoris, non contumeliæ causa, nec pro imperij licentia facere existiment.

Et hæc D. Thomæ lectione 12.

Expediit Tyranno ad saluandam Tyrannidem, quod non appareat subditis sauis, seu crudelis. nam si appareat sauis, reddit se odiosum. Ex hoc autem facilius insurgunt in eum. Sed debet se reddere reuerendum propter excellentiam alicuius boni excellentis. Reuerentia enim debetur bono excellenti.

Et

Et per
simulatio
nē ac dif
simulatio
tionem.

Et si non habeat illud bonum excellens,
DEBET SIMVLARE se habere
illud. Tyrannus debet se reddere talem,
vt videatur subditis ipsos excellere in
aliquo bono excellenti, in quo ipsi defi-
ciunt, ex quo eum reuereantur. Si non
habeat virtutes secundum veritatem,
faciat vt opinentur ipsum habere eas.

Tyrannus debet aut moderatus esse circa
voluptates aut delectationes corporales,
aut si non sit, tamen se debet talem ex-
hibere, vt videatur fugere eas &c.

Ista si quis ea diligentia & inte- Sed nihil
gritate legat, quæ virum bonum, ita doc
& politica discere paratum decet, do pec
nullum omnino periculum est, ne cant.
in errorem labatur, aut quicquam
horum, quæ præcipiuntur, sibi fa-
ciendum putet. Nam primum satis
cauent modo loquendi hypothetico, Loquun
velut paulo prius ostendi. nec enim, tur enim
aliud dicunt, quam si quis velit ser- hypothe
uare Tyrannidem, debet aut vsque tice,
eo sauitia in subditos grassari, vt vl-
tra nequeat, aut virtutibus simu-
landis & dissimulandis vitijs bono
principi similis effici. Dein suam
ipsi sententiam sic varijs modis ex-
planant, vt nisi quis legendi labo-
rem fugiat, aut alioquin animo æ-

Pro-
exa-
matio
annus
ditos,
n pos-
con-
ur per
ndam
ami-
Ari-
cinēt:
idem
con-
gressi-
perio
ado-
inem
oris,
o im-
2.
Ty-
bditis
pareat
oc au-
ed de-
excol-
Re-
nti.
Et

Et se ipsi
fatis iter
pretatur

grotet, sit extra omne depravationis
periculum. Primū enim 5. Polit. 10.
Tyrannidem subiectis populis pernicio-
sissimam esse hoc probant argu-
mento, quoniam ex pessimo tam Oli-
garchiæ, quam Democratix genere
fit conflata, & vtriusque vitia ac ma-
la in se contineat. Et 4. Politic. 2. hoc
afferunt argumentum quoniam opti-
mæ ac diuinissimæ Reipubl. formæ,
Regno puta, maximè aduersetur. D.
Thomas præterea hoc ipso capite
suam & Aristotelis mentem totidem
verbis interpretatur :

*Ista & similia sunt Tyrannica, &
saluant principatum. Sunt mala secun-
dum seipsa, bona tamen ad saluatio-
nem Tyrannidis. non sunt facienda
simpliciter homini, sed ei, qui volue-
rit saluare Tyrannidem, qua secundum
se mala est. Et iterum: Quamuis
hoc (præceptum de simulanda virtu-
te quam non habet) non sit in se bonum,
ad hoc tamen bonum est, ut Tyrannus non
sit facile contemptibilis.*

Hic satis perspicue docet, istam
conseruandæ Tyrannidis rationem
absolutè ac per se malam, sed certo
quodam respectu bonam, hoc est,
vtilem, non honestam esse. Itaque
si quis

si quis iam Princeps his D. Thomæ
 verbis ad nequitiam abducatur aut
 deprauetur, non eo contingere id di- Verb
 cendum est, quod Thomæ verba sint eorū
 lubrica ac legentibus periculosa, sed sunt
 quoniam talis princeps animum ad brica,
 impietatem, voluptates, fraudes, ac si viti
 dolos propensum domo secum ad le- lector
 ctionem attulerit, & Honestate olim
 valere iussa, ad ea modo, quæ vti-
 lia videntur, toto animi impetu fe-
 ratur.

Ad hæc Generalem Aristotelis & Gene-
 D. Thomæ in toto libro Politico in-
 litionem esse apparet, vt Methodi intent
 legibus obsecuti Rempub. & omnes
 eius formas suis causis efficientibus,
 conseruantibus & euertentibus ex-
 plicent. cui proposito conueniens
 est etiam de Tyrannide disputare,
 quibusque ea modis durabilis præ-
 stari seu conseruari debeat, præci-
 pere. Specialis verò intentio est,
 tradendis Tyranno Vtilibus, vel im- Et f
 pedire Tyrannidem, vel emenda- cialis
 re & tolerabiliorem reddere, quo-
 rum vtrumque cum sit ex vsu gene-
 ris humani, non modo nihil eos
 contra Artem, sed neque contra
 Prudentiam fecisse, ac propterea,

sine

tionis
 lit. 10.
 s perni
 argu-
 m Oli
 enere
 ac ma-
 c. 2. hoc
 m opti
 orma,
 tur. D.
 apite
 otidem

ca, &
 a secun-
 aluatio-
 acienda
 i volue-
 cundum
 Quamuis
 a virtu-
 se boni
 annus nō

istam
 tionem
 d certo
 hoc est,
 taque
 quis

sine perspicua imperitia & iniquitate reprehendi nequaquam posse, satis iam omnibus patere arbitror.

U^t autem vsus eorum, quæ adhuc disputauimus, multo fiat manifestior, qua Methodo ac via progredi debeat, qui Censuram in Politicis scriptis exercere velit, distinctè præmonstrabo.

Si quis ergo scriptorem Politicum reprehendere cupiat, quid is peccarit, planum facere debet. Si peccauit, aut Artis seu doctrinæ, aut Prudentiæ Methodum neglexit. nam si neutrum fecit omni culpa vacat. Ut doceas peccatum ab eo contra Methodum Artis, necesse est ut demonstres, eum aut Aliena tractasse, aut Falsam. Si Aliena, aut ea quæ Genere, aut quæ loco Aliena sunt, tractauit. Aliena genere vel subiectæ materiæ, vel instrumentorum ratione. Subiectæ materiæ ratione aliena tractat Politicus, si verbi gratia Principem, ut Deum sibi reddat propitium, & æterna felicitate potiatur, verè pium ac religiosum esse, non autem pietatem & religionem præ se ferre, id est, id agere iubeat, ut qualis est, pius nimirum & religiosus, talis etiam ab alijs existimetur.

Nam

no re-
ehedi
beant
litici
cto-
s.

i pec-
cōtra
etho-
artis.
actan-
alie-
gene-
atione
iecti.

Nam hoc nihil est aliud, quam tractare de salute animæ, quomodo scilicet Princeps animam suam seruare vel saluare possit. At enim anima Principis, aut salus animæ, non est subiectum Politicæ, sed Theologiæ, cum in Politica tractari debeat salus siue incolumitas status. Igitur hoc est, quod aiunt, *de genere in genus transire*. Instrumentorum ratione aliena tractat Politicus, si ea conseruandi status media seu modos præscribat, quæ ex sublimiori pendent scientia, vt si dicat, Principem debere creberrimo Sacramentorum usu, & assiduis orationibus, dandisque elemosynis Deum sibi reddere propitium: sic enim futuram, vt Deus Imperium eius prosperet. Hoc etsi salutare in primis præceptum ac Principis auribus animoque instillari dignissimum, tamen à Politica Schola alienum, tum propter arcanum Dei consilium temporalium bonorum concessionem ex usu animarum nostrarum moderantis nobis non explorato certum est. Nam istas Dei propitiandi rationes esse, ex Theologia discimus, simul autem & hoc, Deum non aliter Principis, quamuis religiosissimi, imperium

Et ratio
ne inst
mentor

rium prosperare, nisi sic ipſius & ſub-
 iectorum ad animæ ſalutem intereſ-
 ſe videat. Ioſiæ quidem, S. Ludouico,
 aliſque ſpectatiſſimæ pietatis regi-
 bus non aliam ob cauſam parum pro-
 ſpere plurima eueniſſe ſcimus. Non
 hic nego, vtiliſſimè, vel dicam neces-
 ſario iſta Principi tamquam homini
 & Chriſtiano præſcribi. Itaque ſuo lo-
 co & tempore id fieri debet. In Theo-
 logia (quo & Catechiſmus, ſeu doctri-
 næ Chriſtianæ inſtitutio pertinet) &
 in Morali Philoſophia ſimilia præci-
 pi debent, non in Politica, niſi con-
 tra quam ratio à Deo nobis data di-
 ctat, ſcientiarum artiumque fines
 tollere, & apedeuſiæ, confuſioni, tan-
 demque obſcuritati & ignorantie
 munire viam velimus. Si quis au-
 tem dicat Politicus, Principem de-
 bere vſu ſacramentorum, orationi-
 bus, & ſimilibus pietatis exercitijs
 religionis famam & opinionem ſi-
 bi parare, nequaquam aliena do-
 cet. nam opinio ſeu fama pietatis
 conſeruat imperium, ſicut pietas
 ſeruat animam, ac propterea ſicut
 in acroaſi Theologica Princeps, vt
 animam ſeruet, iubetur eſſe verè
 pius, item in Politica ſchola, vt ſta-
 tum ſeruet, docetur exiſtimari pius.

No.

Nobis necessaria est vita nostra, a' ijs fama nostra, ait S. Augustinus. Nam pietatis opinio amorem & reuerentiam Principi conciliat, quæ primariæ conferuandi status causæ sunt. nam libenter ei homines parent, quem amant ac reuerentur.

Aliena loco tractauit Politicus, si aut eadem sapius, aut quæ prius dicere debuerat, dicat posterius, aut vicissim Reprehensionem igitur meretur, si cum prius dixisset, Tyrannidē esse turpem ac fugiendam, idem postea inculcet, quando nō iam de Aditijs Tyrannidis, sed de causis conferuantibus disputationem instituit.

Falsa dixisse demonstrabitur, si verbi gratia inter status conferuandi causas ea præcipit, quæ statum mutant siue perdunt. nam cum status forma mutatur, quod fuerat status, esse desinit. Ita Religio ac verè virtutes non conferuant, sed perdunt siue euertunt Tyrannidem. nam si Tyrannus incipiat esse vir verè bonus, iustus ac pius, desinit esse Tyrannus, & vel in priuatorum ordinem transit, vel in bonum Principem mutatur. Ineptum igitur est & imperiti iudicis, Politicum repre-

Peccat
etiā co
tra M
thodu
artis tr
Etates
Aliena l

Et fal
affirma
do.

reprehendere, quod Tyrāno imperiū
 conseruare cupienti non veram pie-
 tatem ac virtutem, sed simulationem
 pietatis & virtutis præscripserit. Falsi
 etiam Politicus accusabitur, si aut bo-
 num Principatum reprehendit, aut
 vitiosum & iniustum laudauit, quod
 id sit falsa Principatus Adiuncta tra-
 dere. Item, si legitimo principatui ve-
 ras virtutes nocere dixit. nam hoc
 est falsum Repugnans, siue falsam
 causam euertentem tradere. non
 enim legitimo, sed vitioso tantum
 Principatui vera virtus repugnat.
 Alia tamen res erit, si Politicus non
 de Virtute, sed tantum de opinione
 virtutis loquatur. Sicut. n. quorumdā
 vitiorum opinio nihil aut nocet aut
 disconducit saluti Principatus, simi-
 liter quarumdā virtutum opinio
 nihil prodest, sed potius obest, quod
 tamen non nisi ex euentu, seu per ac-
 cidens vsuuenire solet, quoniam sci-
 licet homines aut deprauatis sunt mo-
 ribus, aut vitia à virtutibus nesciunt
 internoscere. Itaque Princeps alias
 nihil curabit, vt opinionem crudeli-
 tatis & auaritiæ effugiat, alias Clemē-
 tiæ & Humanitatis. famam à se vltro
 amolietur. Nam imperium siue amo-
 re, siue reuerentia aut respectu stabi-
 litur. ◦

litur. Amorem vero & reuerentiã in animis subiectorum efficit non virtus in Principe, sed opinio in subditis de Principis virtute. Sicut è diuerso odium & contemptum efficit non vitium in Principe, sed opinio, quam de vitio eius habent subditi. Nam si Princeps sit impius, avarus & crudelis, habeatur autem pro pio liberali & clemente, sine dubio subditi eum amabunt & respectabunt seu reuerentur. Contra si eum credant esse impium, avarum & crudelem, etiam si reuera pius, liberalis, clemensque sit, odio eum prosequuntur & contemnent. Itaque si Politicus præcipit, Liberalitatis & Clementiæ famam Principi nocere, nihil pro temporum conditione dixit falsi, modo ne ipsas virtutes Principi fugiendas esse dixerit. Falsum similiter in Politico accusari poterit, si cum de principatu disputat, non qui aut absolutè ac simpliciter, aut pro rebus circumstantibus, aut ex hypothesi optimus, sed qui maximè communis & plerisque Principum accommodatus sit (nam de his omnibus agere ad Politici officium, pertinet, velut supra ex Aristotele & D. Thoma docuimus) tum igitur falsi arguetur, si talem principatum rigida

gida iuris & æqui ac fidei seruandæ religione conseruari affirmer. hoc enim falsissimū esse, vsus quotidianus siue experientia comprobat. nam plerosque principatus, qui iam à ducētis circiter annis in orbe Christiano fuerunt, certissimum est neque simpliciter, neque etiam pro locorum hominumque conditione optimos fuisse, quoniam potestas principū nimis soluta ac libera erat, nec satis legū vinculis adstricta, ita vt Aristotele iudice tolerabiliores quædam Tyrannides existimari possint. Hos tamen constat non tam iure ac legibus, aut fidei datæ obseruantia, quam partim vi aperta, partim dolo & fide violanda conseruatos & notabilibus incrementis auctos, atque in posteritatem propagatos fuisse, Deo propter occulta populorum peccata id permittere. Nihil igitur peccat Politicus, si tractet de Principatu maximè communi & vsitato (nam in hoc subiecto eum occupari conuenit) neque si eum non semper iuris & æqui, siue honesti cura, sed vbi sit occasio, violentia, astutia ac perfidia seruari doceat. Peccat tamen, si talem Principatum laudat, quoniam falsum eius Adiunctum tradit, cum
lau-

laudabilis haudquaquam fit, sed multis modis iniurius & infamis.

Iam ut Politicum Prudentiæ Methodum neglexisse vincas, necesse habes demonstrare, nihil eum cauisse, ne lectoris iudicium de rectè factisve depraueatur. Hoc autem ut præstes, eum cum vitiosi Principatus conseruandi modos tradit, Categoricalè, simpliciter & quemadmodum vulgò loquuntur, *assertiuè*, non hypotheticè, aut cum adiunctione seu conditione loqui, nec vllam excusandi sui rationem suppeditare planum facies, neque si ea excutias, quæ ille alibi de vitiosi Principatus, aut etiam causarum eius & effectorum Adjunctis tradidit, neque si vel generalem eius aut specialem intentionem scribendiue consilium, eo quo supra ostendi, modo expendas.

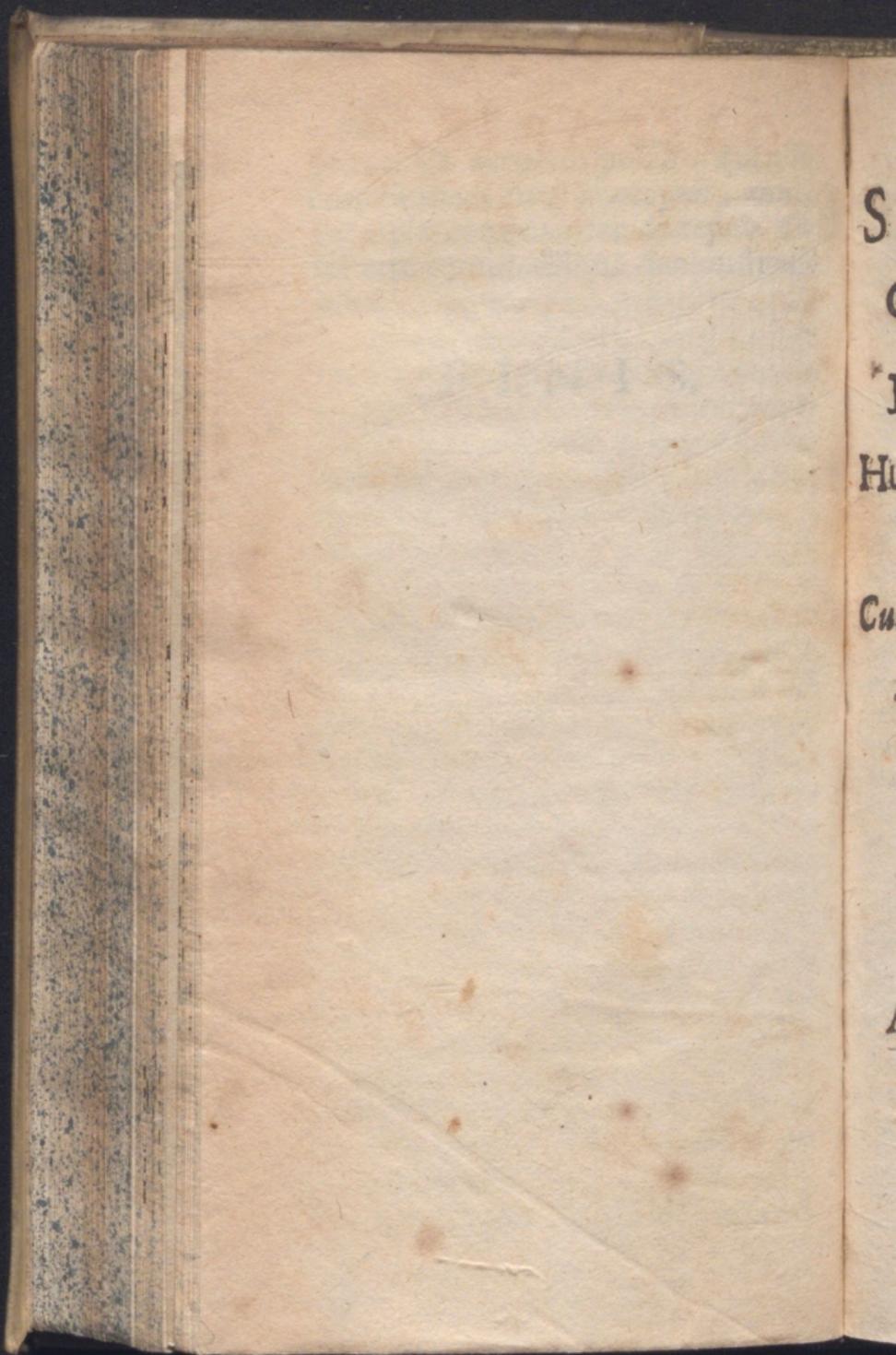
Si enim appareat, id, quod toto libro habuit propositum, laudem mereri, neque vtilitatibus humani generis disconducere, idque quod de vitiosi Principatus conseruandi modis præcipit, aut impediendi, aut emendandi eiusdem Principatus vim habere: non magis eum, quam aut Aristotelem aut D. Thomam, im-

Reprehendi possunt Politici si contra prudenti Methodum peccant.

prudentiæ accusare possis, quando
 eum istorum cum præceptis, tum
 exemplo congruenter de repub. di-
 sputare cumulatissimè demonstraui-
 mus.

FINIS.

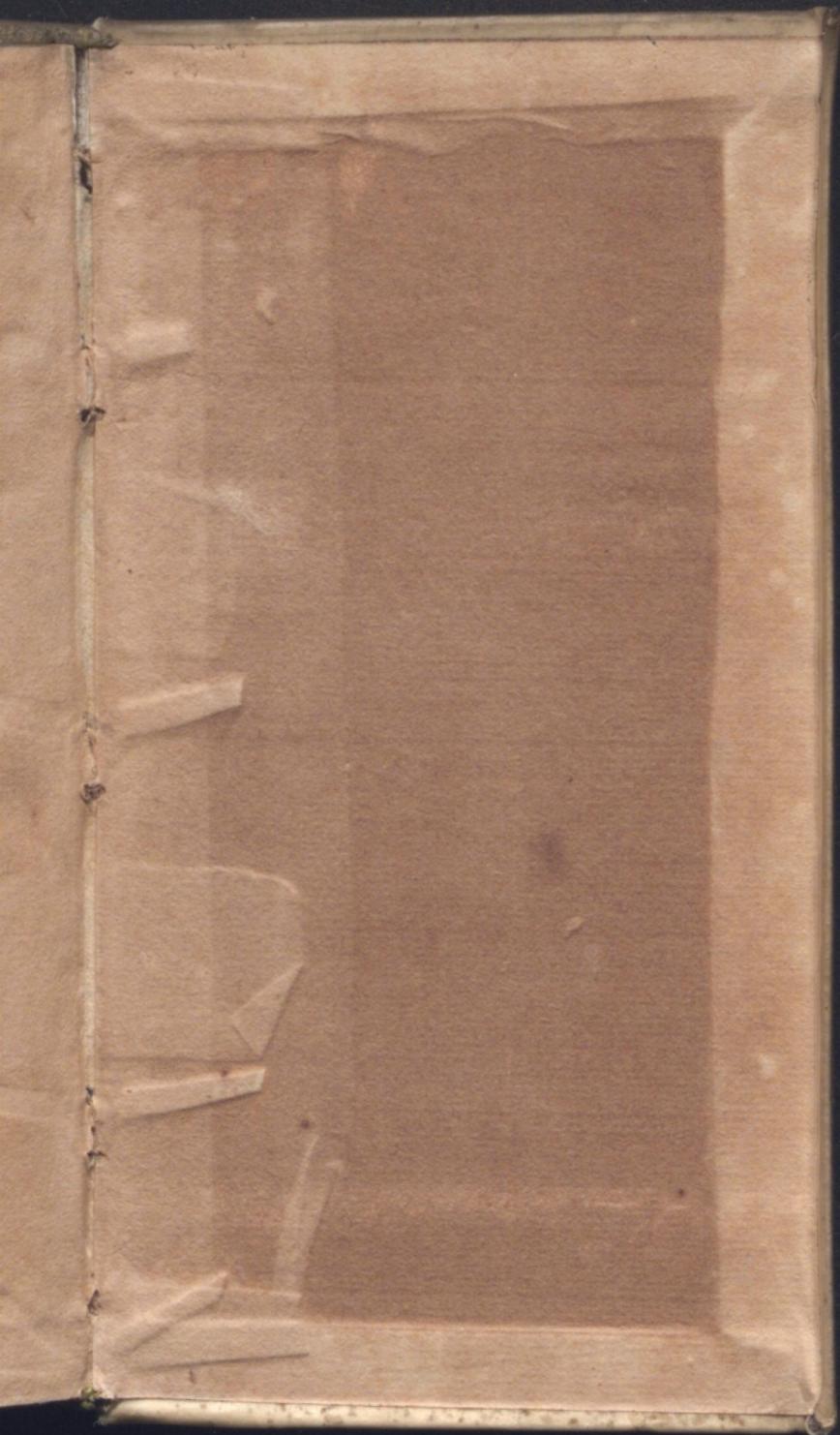

sana-
, cioè
gl'in-
unque
asimi,
ordina
per lo
ad ho-
sodis-
iti ar-
ppres-
gliono

187 - 191

1817
Pv

(2)

C. V.

G A S P A R I S
S C I O P P I I
C Æ S A R I I E T R E G I I
C o n f l i a r i j

MEDIA POLITICES

